

LASTENKOTINUORTEN KOKE- MUKSIA OMAOHJAAJUDESTA KIINTYMYSSUHTEENA

Heidi Välimäki

Opinnäytetyö
Marraskuu 2012
Sosiaalialan koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

VÄLIMÄKI, HEIDI:

Lastenkotinuorten kokemuksia omaohjaajuudesta kiintymyssuhteena

Opinnäytetyö 70 sivua, joista liitteitä 4 sivua
Marraskuu 2012

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tuoda esille lastenkotinuorten kokemuksia omaohjaajuudesta kiintymyssuhteena ja heidän näkemyksiä omaohjaajuuden kehittämistarpeista. Haastatteluvastausten perusteella tehtiin johtopäätöksiä omaohjaajuuden kehittämisestä kiintymyssuhdeteorian näkökulmasta. Työn tarkoituksena oli herättää lastenkotien työntekijät näkemään omaohjaajuus kiintymyssuhteen tarjoajana.

Opinnäytetyön teoreettisena viitekehyksenä olivat sekä kiintymyssuhdeteoria että omaohjaajuus. Kiintymyssuhdeteoria pyrkii kuvaamaan ja ymmärtämään varhaisten ihmissuhteiden vaikutusta lapsen kehitykseen. Omaohjaajuus puolestaan on lastenkodeissa yleisesti käytettävä työmenetelmä, jonka pyrkimyksenä on vastata lapsen tarpeisiin. Omaohjaajasuhteen tehtävänä on luoda lapselle kokemus turvallisuudesta, joka on edellytyksenä korjaavien kokemusten mahdollistumiselle.

Opinnäytetyö oli kvalitatiivinen tutkimus. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Opinnäytetyön aineisto hankittiin haastatteleamalla yhteensä viittä 16–17-vuotiasta kolmeen eri lastenkotiin sijoitettua nuorta. Kolmella nuorella oli kaksi omaohjaajaa, joten tutkittavia omaohjaajasuhteita oli yhteensä kahdeksan. Haastatteluaineisto analysoitiin käyttämällä laadullista sisällönanalyysiä.

Nuorten kokemukset omaohjaajasuhteista sekä omaohjaajuudesta menetelmänä ja kiintymyssuhteen tarjoajana vaihtelivat suuresti. Kahdeksasta omaohjaajasuhteesta vain kahdessa nuori sanoi luottavansa omaohjaajaan ja vain näissä kahdessa omaohjaajasuhteessa nuori oli todella kiintynyt omaohjaajaan. Suurimassa osassa omaohjaajasuhteista nuori koki, ettei omaohjaaja ymmärtänyt nuorta. Nuorten kokemusten ja näkemysten pohjalta keskeisimmäksi omaohjaajuuden kehittämiskohteeksi nousi omaohjaajan ja nuoren kahdenkeskisen ajan tärkeys. Tutkimustulosten mukaan aika yksinään ei kuitenkaan riitä kiintymyksen ja luottamuksen muodostumiseen, vaan siihen tarvitaan myös nuoren aitoa kohtaamista, empaattista läsnäoloa ja kuuntelemisen taitoa. Nämä auttavat nuoren ymmärtämisessä ja tukevat korjaavien kokemusten mahdollistumista.

Asiasanat: omaohjaajuus, kiintymyssuhde, korjaavat kokemukset, lastenkoti.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

VÄLIMÄKI, HEIDI:

Adolescents' Experiences of Personal Instruction as Attachment Relationship in Children's Home

Bachelor's thesis 70 pages, appendices 4 pages
November 2012

The objective of this thesis was to bring out adolescents experiences of personal instruction as an attachment relationship in a children's home and their views the development needs. Based on the interview answers conclusions were made about the needs to improve personal instructing from the attachment theory's perspective. The purpose was to help the children's homes employees to see that personal instruction can help build an attachment relationship in an adolescent's life.

The theoretical framework of this thesis consisted of both attachment theory and personal instruction. The attachment theory aims to describe and understand the meaning of early relationships in a child's development. Personal instruction is a work method commonly used in children's homes. The purpose of a personal instruction relationship is to create a feeling of security for a child, which is essential for enabling compensatory experiences.

This was a qualitative study. Theme interview was used as a data collection method. The data were collected by interviewing five 16- to 17-year-olds in three children's home. Three of these adolescents had two personal instructors, so there were eight personal instruction relationships under study. The interview data were analyzed using qualitative content analysis.

The adolescents' experiences of personal instruction relationships and personal instruction as a method and as an attachment relationship provider varied widely. Only in two of the eight personal instruction relationships the adolescent trusted the personal instructor and only in these two relationships the adolescent was emotionally attached to the personal instructor. In most of the personal instruction relationships the adolescents felt that the personal instructor did not understand them. Based on the adolescents' experiences and point of views the essential matter that needs to be improved is the importance of one-to-one time between the adolescent and their personal instructor. The findings indicate that one-to-one time is insufficient as such to create attachment and trust but also genuine connecting, empathic presence and ability to listen are required. All these make understanding adolescents easier and contribute to enabling compensatory experiences.

Key words: personal instructing, attachment relationship, compensatory experiences, children's home.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	8
2.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset	8
2.2	Tutkimusmenetelmät ja aineiston hankinta.....	9
2.3	Aineiston analyysi.....	10
3	KIINTYMYSSUHDETEORIA.....	12
3.1	Kiinnittymisestä kiintymiseen – kiintymyssuhde kehityksen perustana	12
3.2	Turvalliset ja turvattomat kiintymyssuhteet	14
3.2.1	Turvallinen kiintymyssuhde.....	14
3.2.2	Turvaton kiintymyssuhde – välttelevä	15
3.2.3	Turvaton kiintymyssuhde – ristiriitainen	16
3.2.4	Jäsentymätön kiintymyssuhde ja reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö	17
3.2.5	Yhteenvedo kiintymyssuhteille	17
3.3	Kiintymiskäyttäytyminen ja sisäiset työskentelymallit	19
3.4	Kiintymyshäiriö arjessa	20
4	OMAOHJAAJUUS KIINTYMYSSUHTEEN MAHDOLLISTAJANA	22
4.1	Omaohjaajuus lastenkodin työmenetelmänä	22
4.2	Omaohjaajasuhde.....	24
4.3	Omaohjaajuus väylänä korjaaviin kokemuksiin	25
4.3.1	Lapsen tarpeet ja niiden kohtaaminen.....	26
4.3.2	Riippuvuus, tunteiden kirjo ja samaistuminen	27
4.3.3	Korjaavat kokemukset ja persoonallisuuden eheytyminen.....	28
5	VIITEKEHYKSENÄ KIINTYMYSSUHDETTA TUKEVA OMAOHJAAJUUS.....	31
6	TUTKIMUSTULOKSET – HAASTATTELUTEEMOJEN LÄPIKÄYNTI.....	38
6.1	Nuorten käsitys omaohjaajuudesta ja sen kehittämistarpeista.....	38
6.2	Nuorten minäkuva omin ja omaohjaajan silmin	40
6.3	Nuoren kuva omaohjaajastaan	42
6.4	Nuoren ja omaohjaajan kahdenkeskinen aika.....	43
6.5	Nuoren luottamus omaohjaajaan	46
6.6	Nuoren suhde omaohjaajaan verrattuna suhteeseen muihin työntekijöihin.....	50
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	52
8	POHDINTA.....	58
8.1	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	58
8.2	Opinnäytetyö prosessina	60
	LÄHTEET.....	63

LIITTEET	67
Liite 1. Haastatteluteemat.....	67
Liite 2. Tutkimuslupa	69
Liite 3. Juliste	70

1 JOHDANTO

Lähtökohtana opinnäytetyölleni on oma kiinnostukseni kiintymyssuhdeteoriaan. Mielestäni kiintymyssuhdeteorian tunteminen, ainakin jollakin tasolla, on tärkeää sosionomeille (AMK), kuten myös muille lasten ja nuorten kanssa työskenteleville. Erityisesti lastensuojelukentällä kiintymyssuhteisiin liittyvät ongelmat tulevat esille jokapäiväisissä tilanteissa ja kohtaamisissa lasten ja nuorten kanssa. Toivoisinkin, että voisin tutkimukseni välityksellä olla tuomassa esille kiintymyssuhteen merkitystä erityisesti lastensuojelunuorten elämässä.

Tarkan aiheen valinta opinnäytetyölleni oli pitkä prosessi. Oman sysäyksen aiheen valinnalle antoi lastensuojeluharjoittelu, jonka toteutin ulkomailla turvakodissa. Siellä henkilökunnan kouluttamattomuus ja tietämättömyys kiintymyssuhdeteoriasta ja varhaisen kiintymyssuhteen vaurioitumisesta aiheutuvista ongelmista sai minut pohtimaan, minkälaiset mahdollisuudet heillä on tarjota asiakkailleen korvaavia ja korjaavia kokemuksia. Erilaiset kiintymyssuhdehäiriöiden oireet olivat turvakodissa arkipäivää ja siellä heräsinkin näkemään, kuinka tärkeitä lapsille ja nuorille ja heidän persoonallisuutensa kehittymiselle nuo korjaavat kokemukset olisivatkaan.

Alusta asti tiesin myös, että halusin olla tuomassa nuorten ääntä kuuluviin, minkä takia minulle olikin luonnollista tehdä tutkimus nuorten näkökulmasta. Opinnäytetyössäni tutkin nuorten kokemuksia omaohjaajuudesta kiintymyssuhteena sekä sitä, miten omaohjaajuutta tulisi kehittää työmenetelmänä ja kiintymyssuhteen tarjoajana. Vastaamalla näihin kysymyksiin, toivon opinnäytetyöni antavan uusia näkökulmia omaohjaajuuden kehittämiseen nimenomaan kiintymyssuhdeteorian näkökulmasta. Haluan myös olla muistuttamassa korjaavien kokemusten tärkeydestä ja auttaa omaohjaajia näkemään omaohjaajasuhde nuorten näkökulmasta.

Opinnäytetyön alussa kerron työn taustasta sekä tutkimuksen tarkoituksesta. Esittelen tarkemmin myös tutkimuskysymykset ja niihin pohjautuvat tavoitteet. Samassa luvussa kerron niin ikään tutkimusmetodeista, aineistonhankintamenetelmästä sekä aineiston analyysiprosessista. Kolmas, neljäs ja viides luku käsittelevät tutkimuksen teoreettista viitekehystä: kiintymyssuhdeteoriaa, omaohjaajuutta sekä näitä kahta käsitettä yhdessä.

Teorialukuihin on sisällytetty myös esittelyjä ja tutkimustuloksia aikaisemmista tutkimuksista, jotka käsittelevät kyseisiä aiheita.

Kuudennessa luvussa käyn läpi haastattelujen teema-alueiden pohjalta nousseita tutkimustuloksia. Tutkimuskysymyksiin vastaan seitsemännessä luvussa, jossa teen yhteenvetoa tutkimuksesta ja kirjoitan johtopäätöksiä auki. Lopuksi pohdin tutkimukseni luotettavuutta ja eettisyyttä sekä omaa ammatillista kasvuani tutkimusprosessin aikana ja muita työstä heränneitä ajatuksia.

Teorialuvuissa 3, 4 ja 5 käytän sanaa *lapsi* kuvaamaan kaikkia alle 18-vuotiaita. Sitä seuraavissa luvuissa puhuessani nuorista, tarkoitan niitä viittä 16- ja 17-vuotiasta nuorta, jotka osallistuivat tutkimukseeni.

2 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Kuten johdannosta käy ilmi, lähtökohta opinnäytetyöni aiheelle on ollut oma kiinnostukseni kiintymyssuhdeteoriaa kohtaan. Alusta asti tiesin, että haluan olla tuomassa nuorten ääntä kuuluviin, sillä nimenomaan heidän hyvinvointinsa on – tai ainakin tulisi olla – lastensuojelutyön keskiössä. Niinpä tiesin heti, että teen tutkimukseni nuorten näkökulmasta. Pikkuhiljaa aiheeni sitten täsmentyi koskemaan juuri omaohjaajuutta kiintymyssuhdeteorian valossa.

2.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tarkoituksena ja ensisijaisena tavoitteena on tuoda esille nuorten näkemykset ja kokemukset omaohjaajuudesta kiintymyssuhteena. Näiden kokemusten pohjalta pyrin sitten tuomaan esille kehittämistarpeita omaohjaajamenetelmään kiintymyssuhdeteorian näkökulmasta. Tutkimuksen tavoitteena on herättää lastenkotien työntekijät näkemään omaohjaajuus kiintymyssuhteen tarjoajana nimenomaan nuorten kokemana.

Opinnäytetyöni tutkimusongelman ydin on selvittää, millaisia kokemuksia lastenkoteihin sijoitetuilla nuorilla on kiintymyssuhteestaan omaohjaajaan. Tutkimuksessani paneudun siihen, millaiseksi nuoret kokevat olonsa omaohjaajasuhteessaan, mikä vaikutus omaohjaajalla on heidän minäkuvalleen ja millainen on nuoren luottamus omaohjaajaansa kohtaan. Nuorten mielipiteisiin ja kokemuksiin pohjaten teen johtopäätöksiä siitä, miten omaohjaajuutta tulisi kehittää menetelmänä ja kiintymyssuhteen tarjoajana.

Tutkimuskysymykset:

1. Millaisia kokemuksia lastenkotinuorilla on omaohjaajuudesta kiintymyssuhteena?
2. Miten omaohjaajuutta tulisi kehittää menetelmänä ja kiintymyssuhteen tarjoajana?

Vastaamalla näihin tutkimuskysymyksiin, toivon opinnäytetyöni tuovan niin sosionomeille kuin muillekin lastenkodeissa työskenteleville tuoretta näkemystä siitä, miten jokainen voi omalla työpanoksellaan olla positiivisesti vaikuttamassa kiintymyssuhteen muodostumiseen lapsen ja omaohjaajan välillä. Haluan myös olla muistuttamassa omaohjaajia kiintymyssuhteen muodostumisen tärkeydestä ja tuoda nimenomaan nuorten kokemuksia näkyville.

2.2 Tutkimusmetodit ja aineiston hankinta

Opinnäytetyöni on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Kvalitatiivinen tutkimus on lähtökohtaisesti todellisen elämän kuvaamista. Laadullinen tutkimus pyrkiikin löytämään tai paljastamaan tosiasioita eikä vain todentamaan jo olemassa olevia faktoja. Kvalitatiiviselle tutkimukselle on myös tyypillistä kohteen tutkiminen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 152.)

Aineistoni olen hankkinut toteuttamalla viisi teemahaastattelua. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, jossa edetään ennalta valittujen teemojen mukaisesti (Hirsjärvi & Hurme 2004, 47–48). Teema-alueet valitaan teoreettisen viitekehyksen pohjalta, joista sitten haastateltavien kanssa keskustellaan (Hirsjärvi & Hurme 2004, 47–48; Tuomi & Sarajärvi 2011, 75). Haastattelija voi käyttää tarvittaessa apunaan myös tarkentavia kysymyksiä. Teemahaastattelussa oleellisinta on juuri teemojen mukaan eteneminen, eivätkä niinkään tarkat kysymykset tai kysymysten järjestys. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 48.) Haastattelijan on kuitenkin pidettävä huoli siitä, että kaikkien haastateltavien kanssa käydään samat teemat läpi (Eskola & Suoranta 1998, 87).

Valitsin teemahaastattelun siksi, että se sopii aineistonhankintamenetelmäksi silloin, kun kyseessä on arka aihe (Metsämuuronen 2000, 42). Oman tutkimukseni kannalta on myös tärkeää, että haastateltavien ääni pääsee kuuluviin, jonka teemahaastattelun keskustelunomaisuus mahdollistaa. Teemahaastattelu ottaa myös huomioon sen, että ihmiset tulkitsevat asioita ja antavat niille erilaisia merkityksiä. Nämä merkitykset syntyvät nimenomaan vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 48.)

Haastattelin – nauhuria apuna käyttäen – yhteensä viittä 16–17-vuotiasta nuorta kolmesta eri lastenkodista. Ennen jokaista haastattelua, kävin tapaamassa kaikkia nuoria. Ta-

paamisen aikana kävin läpi tutkimustani ja sen tarkoitusta sekä sitä, mitä haastattelu tulisi pitämään sisällään. Kerroin myös, että nuoret saavat itse valita haastattelupaikan. Kolme nuorista valitsi haastattelupaikaksi oman huoneensa, kahden kanssa haastattelu toteutettiin lastenkodin perhetyöhön tarkoitettussa huoneessa. Perimmäisenä tarkoituksena tapaamiselle minulla oli kuitenkin se, että halusin hieman tutustua nuoriin etukäteen, jotten olisi haastatteluhetkellä heille täysin vieras. Toivoin, että se auttaisi heitä hieman keskustelemaan haastattelutilanteessa avoimemmin. Muutaman nuoren kanssa sainkin jo tuon tapaamisen aikana muodostettua sellaisen yhteyden, josta uskon olleen apua haastattelutilanteessa.

Kerroin nuorille myös etukäteen, että heillä on mahdollisuus vastata joko kaikkiin kysymyksiin tai osaan kysymyksistä myös kirjallisesti – joko kynää ja paperia tai kannettavaa tietokonettani käyttäen – mikäli he kokevat sen helpommaksi. Halusin tarjota tällaisen mahdollisuuden siksi, että joillekin vaikeista asioista on helpompi kirjoittaa kuin puhua. Muutama nuorista käyttikin tätä mahdollisuutta ja vastasi joihinkin kysymyksiin kirjallisesti.

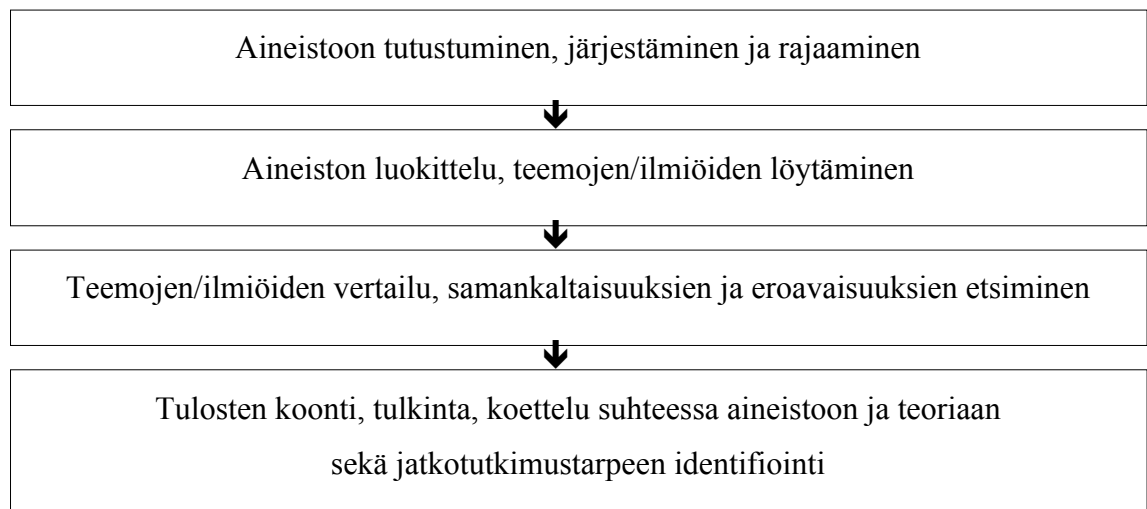
Helpottaakseni nuorten vastaamista otin mukaani myös adjektiivikortteja, joita käytin haastattelun apuvälineenä. Yli 60 kortista nuoret saivat valita heidän mielestään kulloiseenkin kysymykseen sopivat kortit ja sitten kertoa tarkemmin valinnoistaan. Näin halusin luoda haastattelulle ikään kuin kevyemmän alun, vaikkakin käytin kortteja apuna myös haastattelun muissakin vaiheissa. Korttien avulla varmistin nuorten äänen kuulumista ja sitä, että saan kattavaa ja monipuolista aineistoa. Mikäli korteista ei löytynyt sopivia adjektiiveja, nuoret saivat toki keksiä omiakin.

2.3 Aineiston analyysi

Haastattelujen jälkeen oli vuorossa litterointi eli haastattelujen puhtaaksikirjoitus. Litterointia voi tehdä eri tarkkuudella sen mukaan, mitä tutkitaan. Omassa tutkimuksessani kiinnostukseni kohdistui haastattelussa esiin tulleisiin asiasisältöihin, jolloin kovin yksityiskohtainen litterointi ei ole tarpeen. (Ruusuvuori 2010, 424–425.) Ruusuvuoren ja Tiittulan (2005) mukaan on tällöinkin kuitenkin hyvä litteroida haastateltavan puheenvuorojen lisäksi myös haastattelijan puheenvuorot, jotta voidaan päätellä, miten kysymyksen muotoilu on vaikuttanut siihen saatuun vastaukseen (Ruusuvuori 2010, 425).

Muutamassa kohdassa merkkasin ylös myös pitkät tauot ja haastateltavan äänensävy, mikäli koin sen analyysin kannalta tärkeäksi.

Laadullisen tutkimuksen analyysi on usein monisäikeistä, sillä – toisin kuin kvantitatiivista tutkimusta tehdessä voidaan selkeästi sanoa, että analyysi tehdään aineiston keruun jälkeen – kvalitatiivisessa tutkimuksessa analyysia tehdään usein rinnakkain aineiston keruun kanssa (Hirsjärvi ym. 2000, 208–209). Myös itse huomasin, että jo haastatteluja tehdessäni ja erityisesti kirjoittaessani niitä puhtaaksi, huomioni kiinnittyi erinäisiin asioihin, joista sitten tarkempaa analyysia tehdessä muodostuikin tutkimukseni kannalta keskeisiä tuloksia. Varsinaisen tutkimukseni analysoinnin tein laadullista sisällönanalyysia käyttäen. Analysointini eteni seuraavasti:

KUVIO 1. Laadullisen sisällönanalyysin eteneminen (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 9, muokattu)

Litteroinnin jälkeen kävin aineiston läpi ja rajasin pois kaiken tutkimuksen kannalta irrelevantin tekstin. Tämän jälkeen luokittelin aineiston haastatteluteemojen (liite 1) mukaan yläluokkiin ja jokaisen teeman sisältä nousseisiin alaluokkiin ja lähdin sitä kautta etsimään keskeisiä tuloksia. Peilasin haastateltavan vastauksia suhteessa toisten kysymysten vastauksiin sekä vertailin haastateltavien vastauksia keskenään ja etsin samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Lopuksi tein tulkintoja esiin nousseiden ilmiöiden perusteella, joita peilasin sitten teoriaan. Tulkintojani havainnollistan raportissani esittämällä haastatteluista suoria lainauksia.

3 KIINTYMYSSUHDETEORIA

Kiintymyssuhdeteoria on brittiläisen psykiatrin, John Bowlbyn, kehittämä teoria, jonka perustarkoituksena on kuvata ja ymmärtää varhaisten ihmissuhteiden vaikutusta ihmisen myöhempään kehitykseen. Kiintymyssuhdeteorian avulla voidaan tutkia mm. sitä, millaisia oletuksia ihmisillä on itsestään, vuorovaikutussuhteistaan ja toisista ihmisistä, sekä sitä, missä olosuhteissa ihmiset ylipäättään hakevat läheisyyttä ja turvaa toisista ihmisistä ja millä tavoin (Sinkkonen & Kalland 2005, 7–8). Kiintymyssuhdeteorialla Bowlby pyrkii selittämään, miksi ihmiset pyrkivät valikoiden muodostamaan vahvoja siteitä toisiinsa ja miksi näiden ihmissuhteiden katkeaminen – tai jo pelkkä uhka siitä – aiheuttaa ahdistusta (Bowlby 1979, 127).

3.1 Kiinnittymisestä kiintymiseen – kiintymyssuhde kehityksen perustana

Ihminen syntyy varsin avuttomana ja tarvitsee toisen ihmisen pitämään hänestä huolta, minkä vuoksi ihmisellä onkin synnynnäinen tarve *kiinnittyä* hoivaajaansa (Becker-Weidman 2008, 42–43). Kiinnittymiskäyttäytymisen funktiona on elossa pysyminen ja sen perusedellytykset, kuten turvan ja ravinnon saaminen, minkä takia lapsi pyrkiiikin aktiivisesti kiinnittymään hoivaajaansa myös silloin, kun hoiva on puutteellista tai lapsi joutuu kaltoinkohdeksi (Sinkkonen 2001, 33; Hautamäki 2005, 21; Kalland 2005, 199). Perinteisiä kiintymiskäyttäytymisen muotoja ovat aluksi itku ja myöhemmin myös takertuminen hoivaajaan, hänen seuraaminen ja nimeltä kutsuminen sekä protestointi eroon joutumista vastaan. Koska kiinnittymiskäyttäytyminen on primaaria ja vauva kiinnittyy hoivaajaansa aina jollakin tavalla riippumatta siitä, kuinka hyvin hänen tarpeisiinsa vastataan, nämä kiinnittymiskäyttäytymisen muodot eivät välttämättä ole merkki vahvasta *kiintymyssuhteesta*, vaan kovääninen itku ja voimakas takertuminen voivat myös kertoa lapsen turvattomuudesta ja pelosta. (Sinkkonen 1999, 22; 2001, 33.) Mikäli lapsen psyykkisiin ja fyysisiin tarpeisiin kuitenkin vastataan herkillä ja luotettavalla tavalla, kiinnittymisen lisäksi vauva ajan myötä myös *kiintyy* hoivaajaansa (Kalland 2005, 199).

Syntymän jälkeen lapsi vaatii jatkuvaa huolenpitoa. Vauvat ilmoittavat tarpeistaan itkemällä, johon lapsen ensisijainen hoivaaja – useimmiten äiti – vastaa tyydyttämällä

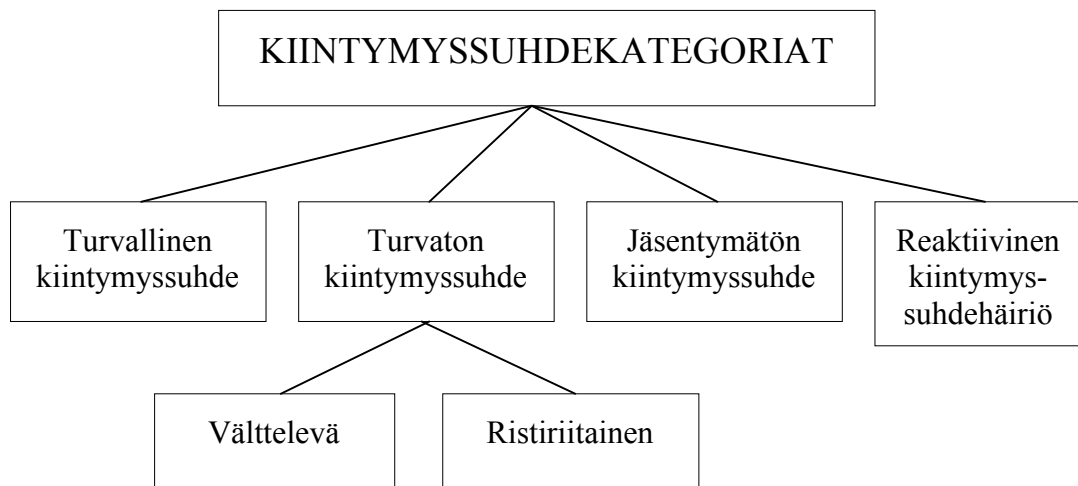
lapsen kulloisenkin tarpeen. Kun lapsi saa ruokaa ollessaan nälkäinen ja vaihdetaan ajallaan, muodostuu vuorokauteen tietty rytmi ja vauva kokee, että hänen fysiologisiin tarpeisiinsa vastataan riittävän hyvin. Nämä säännöllisesti toistuvat tapahtumat ja kokemukset varastoituvat lapsen muistiin ja niistä syntyy niin kutsuttuja *muistijälkiä*. Tällaisen vuorovaikutuksen ansiosta, jossa lapsen tarpeisiin vastataan ja hänelle tarjotaan niin virikkeitä, lohtua kuin lievitystä epämurkkaan oloon, lapselle muodostuu ensimmäisen elinvuotensa aikana perusluottamus. Lapsi kokee, että maailma on turvallinen ja ennakoitavissa, ja hän luottaa siihen, että sekä hänen vanhempit että hän itse ovat hyviä. Vastaavasti lapselle, joka on elänyt hyvin arvaamattomassa ympäristössä, ei ole päässyt kehittymään tällaista perusturvallisuuden tunnetta. (Sinkkonen 1999, 23–24; Becker-Weidman 2008, 43–44.)

Mary S. Ainsworth on luonut niin kutsutun *turvallisuusperusta*-käsitteen (secure-base), jolla tarkoitetaan tasapainottelua ympäristön tutkimisen ja kiintymyksen kohteen fyysisen läheisyyden välillä (Kirmanen 2000, 47). Perusedellytys sille, että lapsi voi lähteä vapaasti tutkimaan ympäristöä, on lapsen mahdollisuus käyttää kiintymyksen kohdetta turvallisena perustana. Kun lapsi kokee olonsa turvalliseksi, hän uskaltaa lähteä tutkimaan maailmaa ja hänellä on halua ja kykyä oppia, ja hätäntyessään hän palaa jälleen kiintymyksen kohteenaan olevan henkilön läheisyyteen. (Kirmanen 2000, 47; Hautamäki 2005, 22–23; Lagerblad 2008.) Mikäli lapsella ei ole käytettävänä turvallisen aikuisen apua maailman tutkimiseen, ympäristön tutkiminen herkästi loppahtaa ja lapsi passivoituu ja muuttuu pelokkaaksi (Kalland 2005, 202).

Häiriöt varhaisessa kiintymyssuhteessa aiheuttavat lapselle traumoja ja vaikuttavat lapsen kehitykseen negatiivisesti (Hinshaw-Fuselier, Heller, Parton, Robinson & Boris 2004, 47). Älyllisen potentiaalin kehittymisen kannalta terveen ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostuminen onkin välttämätöntä. Turvallinen kiintymyssuhde edistää loogisen ajattelun kehittymistä, ja lapsi oppii ajattelevaan ja toimimaan syyn ja seurauksen periaatteen mukaisesti, kun ympäristö vastaa lapsen toimintaan turvallisesti ja johdonmukaisesti. Terveen ja turvallisen kiinnittymisen ja kiintymisen seurauksena lapsi oppii nimeämään ja säätelemään tunteitaan sekä hallitsemaan ahdistusta ja stressiä ja sietämään pettymyksiä joutumatta pois tolaltaan. Myös perusta emotionaalisesti merkittävien ihmissuhteiden muodostumiselle on turvallisessa kiintymyssuhteessa. (Kalland 2005, 203–204; Becker-Weidman 2008, 43.)

3.2 Turvalliset ja turvattomat kiintymyssuhteet

Kiintymyssuhdeteorian mukaan jokaisella lapsella on synnynnäinen tarve suuntautua toista ihmistä kohti. Tähän Bowlbyn teoriaan pohjaten Mary S. Ainsworth on myöhemmin kehittänyt kolme kiintymyssuhdekategoriaa, joista yksi on luokiteltu turvalliseksi (kirjainsymboli B) ja kaksi turvattomiksi (symbolit A ja C). Nämä turvattomat kiintymyssuhteet on jaoteltu välttelevään (A) ja ristiriitaiseen (C) kiintymyssuhteeseen. On kuitenkin myös sellaisia lapsia, jotka kasvuympäristönsä kaoottisuudesta johtuen eivät ole löytäneet minkäänlaista toimivaa kiintymysstrategiaa. Tällaista kiintymyssuhdetta kutsutaan disorganisoituneeksi eli jäsentymättömäksi kiintymyssuhteeksi (kirjainsymboli D). Vaikka yleensä vauvan ja hoivaajan välille muodostuu edes jonkinlainen kiintymyssuhde, niin valitettavasti on myös niitä lapsia, joille äärimmäisen deprivaaation ja lukuisten hylkäämiskokemusten vuoksi ei ole muodostunut kiintymyssuhdetta kehenkään. Tällaista tilaa kutsutaan reaktiiviseksi kiintymyssuhdehäiriöksi. (Sinkkonen 2004, 1867–1868 .)

KUVIO 2. Kiintymyssuhdekategoriat

3.2.1 Turvallinen kiintymyssuhde

Turvallinen kiintymyssuhde pääsee muodostumaan ympäristössä, jossa hoivaaja – useimmiten äiti – on lapsen saatavilla ja vastaa lapsen tarpeisiin loogisesti ja empaattisesti. Tällöin lapsi oppii luottamaan siihen, että apua ja huolenpitoa on saatavilla, jolloin hän rohkaistuu tutkimaan maailmaa ja luottamaan omiin kykyihinsä. Turvallisessa kiin-

tymyssuhdemallissa äiti myös kunnioittaa ja tukee lapsen autonomiaa pyrkimyksiä, joka mahdollistaa lapselle vapauden tuntea ja toimia suhteessa hoivaajaansa. Turvallisesti kiintynyt lapsi luottaa myös muiden ihmisten turvallisuuteen ja hänen minäkäsityksensä on myönteinen; hän pitää itseään hyvänä, rakkauden ja luottamuksen arvoisena ja luottaa omiin kykyihinsä selviytyä tavallisista elämän hankaluuksista. (Kuusinen 2000, 6; Nyman, Näntö & Sandroos 2000, 44.)

Ainsworthin (Ainsworth, Blehar, Waters & Wall 1978) vierastilanne-tutkimuksen mukaan turvallisen kiintymyssuhteen omaavat lapset ovat oppineet käyttämään äitiään turvanaan ja toimivat niin myös vierastilanteissa (Nyman ym. 2000, 44). Äidin palatessa takaisin lapsen näköpiiriin lyhyen eron jälkeen, lapsi viestii kaipuustaan avoimesti ja osoittaa kiintymystä sekä rauhoittuu helposti ja ottaa tarjotun lohdun vastaan (Nyman ym. 2000, 44; Hautamäki 2005, 36). Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi voi tuoda vuorovaikutukseen kaikki tunteensa, niin positiiviset kuin negatiivisetkin, ilman hylätyksi tulemisen pelkoa (Sinkkonen 2001, 44). Ihmissuhteissaan turvallisesti kiintyneet osaavat käyttää sekä järkeä että tunnetta – he ovat empatiaan kykeneväisiä ja usein kaveripiirissään suosittuja (Sinkkonen 2004, 1867).

3.2.2 Turvaton kiintymyssuhde – välttelevä

Turvattomasti kiintynyt lapsi on oppinut, ettei aikuisen läheisyyteen ja käytettävissä oloon voi luottaa. Välttelevä kiintymyssuhdemalli muodostuu, kun lapsi kokee, ettei huolenpitoa ole saatavilla ja lapsen ilmaistessa tarpeitaan, hän tulee säännöllisesti torjutuksi. Suojellakseen itseään tältä torjutuksi tulemisesta kivulta, lapsi alkaa kehittää toimintastrategioita. Hän on oppinut, ettei hoivaajaan kannata vedota tunteilemalla, minkä vuoksi hän pian oppii hillitsemään itseään ja välttämään voimakkaiden tunteiden – etenkin kielteisten ja vihamielisten tunteiden – ilmaisemista. Ääritapauksissa hän voi kuitenkin menettää yhteyden tunteisiinsa kokonaan. Välttelevälle kiintymykselle onkin tyypillistä järkipäisyyden ja loogisuuden painottuminen. (Sinkkonen 1999, 24; Kuusinen 2000, 6; Nyman ym. 2000, 44; Sinkkonen 2004, 1867.)

Vierastilanteessa välttelevästi kiintynyt lapsi suhtautuu äidin lähtöön tyynesti. Todellisuudessa hän kuitenkin tuntee eroahdistusta, mutta ei tuo tunteitaan esille, sillä itku tai muu tunteisiin vetoaminen vie äitiä pikemminkin kauemmaksi kuin tuo hänet lähelle.

Kun äiti palaa, hän ilahtuu, mutta hillitsee tunnekuohunsa ja vasta hetken kuluttua lähestyy äitiä – usein silloinkin mukanaan jokin lelu, jonka välityksellä hän solmii taas kontaktia. (Sinkkonen 2001, 42–43.) Välttelevästi kiintyneet vaikuttavatkin hyvin sopeutuvilta lapsilta, mutta joutuvat jatkuvasti tarkkailemaan aikuisia selvittääkseen, miten voisivat heitä miellyttää. Näin ollen he asettuvat herkästi toisten käytettäväksi ja tukahduttavat omia tarpeitaan. Tästä syystä välttelevästi kiintyneen ihmissuhteet jäävät usein aikuisenakin pinnallisiksi. (Sinkkonen 1999, 24; Rautio 2004, 26.)

3.2.3 Turvaton kiintymyssuhde – ristiriitainen

Ristiriitaisesti kiinnittyneiden lasten äidit ovat usein epäjohdonmukaisia ja ailahtelevia. Lapsi ei voi ennakoida äidin käyttäytymistä eikä tietää, mitä äiti aikoo seuraavaksi tai onko hän saatavilla. (Sinkkonen 2001, 44–45.) Toisinaan äiti vastaa lapsen tarpeisiin nopeasti osoittaen hellyyttä ja huolenpitoa, mutta toisinaan vastaavassa tilanteessa lapsi tuleekin torjutuksi. Ambivalentti kiintymyssuhde muodostuukin, kun lapsi oppii yhdistämään samaan henkilöön sekä turvan ja tyynnyttämisen että uhan ja vaaran kokemukset (Nyman ym. 2000, 47). Ristiriitaisesti kiinnittyneet lapset usein turvautuvatkin negatiivisten tunteiden strategiaan, joka aina lopulta tuottaa tulosta. Kiukutteleva ja vaatiminen ikään kuin pakottavat äidin reagoimaan ja tulemaan lähelle. Näin lapsi saa huomiota, vaikkakin se on usein tuskastunutta ja vihaista. Toki tällainen käytös on tyyppistä myös uhmaikäiselle lapselle, mutta toisin kuin uhmaikä, sisäinen kiintymysmalli ei mene ajan myötä ohi. (Sinkkonen 2001, 44–45.)

Vierastilanteessa ristiriitaisesti kiintyneet lapset ovat kaikkein tunteikkaimpia. Vaikuttaa siltä, että heidän ei ole hyvä olla äidin lähellä sen enempää kuin erossaakaan hänestä. He saattavat pyrkiä syliin, mutta sinne päästyään kitisevät ja kiehnäävät tai haluavat pois. He eivät myöskään malta keskittyä leluihin, vaan paiskovat niitä ympäriinsä. Ero äidistä aiheuttaa voimakkaan protestin, eikä vieras kelpaa lohduttajaksi. Kuitenkaan äidin paluu ei täysin riitä rauhoittamaan heitä, vaan voimakkaiden – pitkälti kielteisten – tunteiden osoittaminen jatkuu. (Sinkkonen 2001, 42–43.)

3.2.4 Jäsentymätön kiintymyssuhde ja reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö

Vaikka kiintymyssuhde ei ole aina niin myönteinen kuin englannin *attachment*-sanat suomennot antaa ymmärtää, yleensä vauvan ja hoivaajan välille kuitenkin muodostuu jonkinlainen kiintymyssuhde. Vain äärimmäisen poikkeavissa olosuhteissa kiinnittymisen hoivaajaan jää kokonaan tapahtumatta. Kuitenkin on myös niitä lapsia, jotka kasvuympäristönsä kaoottisuuden takia eivät ole löytäneet mitään toimivaa kiintymyssuhdestrategiaa. Tällaista kiintymyssuhdetta kutsutaan jäsentymättömäksi kiintymyssuhteeksi (kirjainsymboli D). Toisinaan jäsentymättömästi kiintyneiden lasten käytös vaikuttaa päällisin puolin normaalilta, mutta tarkemmassa analyysissä paljastuu outoja piirteitä, kuten stereotyyppisiä liikkeitä tai tuskaisia irvistyksiä. Stressaavissa tilanteissa he voivat käyttäytyä hyvin poikkeavasti: sen sijaan, että he hakisivat turvaa aikuisesta, he saattavat jähmettyä paikoilleen. (Sinkkonen 2004, 1866–1868.)

On olemassa myös joukko sellaisia lapsia, joilla äärimmäisen deprivaaion ja lukuisten hylkäämiskokemusten takia ei ole syntynyt kiintymyssuhdetta kehenkään. Tähän ryhmään kuuluvat myös ne lapset, joita on ensimmäisten ikävuosien aikana siirrelty niin usein paikasta toiseen, etteivät he ole ehtineet kiintyä kehenkään. Tällöin ei kiintymyksen turvallisuutta tai turvattomuutta voida arvioida. Tällaista tilaa kutsutaan reaktiiviseksi kiintymyssuhdehäiriöksi (RAD). Häiriöstä on sekä estynyt että estoton muoto. Estyneessä muodossa lapsi vetäytyy kontaktien ulottumattomiin – he vaikuttavat apaatisilta ja tahdottomilta. Estottomassa muodossa taas lapsi suhtautuu aivan tuntemattomiinkin ihmisiin valikoimattoman sosiaalisesti. (Sinkkonen 2001, 64; 2004, 1868.) Mikäli vakavasta traumaperäisestä kiintymyssuhdehäiriöstä, esimerkiksi juuri reaktiivisesta kiintymyssuhdehäiriöstä, kärsivä lapsi jää vaille hoitoa, on hän aikuisena suuressa vaarassa sairastua vakaviin persoonallisuushäiriöihin (Becker-Weidman 2008, 49).

3.2.5 Yhteenveto kiintymyssuhdemalleista

Seuraavan sivun taulukko (taulukko 1) on yhteenveto kiintymyssuhdemalleista. Taulukossa käy myös ilmi eri kiintymyssuhdemallien taustalla vaikuttavat olosuhteet sekä se, miten mikäkin kiintymyssuhdemalli ilmenee käytännössä.

TAULUKKO 1. Yhteenveto kiintymyssuhdemalleista

Kiintymyssuhdemalli	Kiintymyssuhdemallin muodostumisen tausta	Kiintymyssuhdemallin ilmenemismuodot
Turvallinen kiintymyssuhde	<ul style="list-style-type: none"> • Hoivaaja lapsen saatavilla, vastaa lapsen tarpeisiin loogisesti ja empaattisesti • Hoivaaja kunnioittaa ja tukee lapsen autonomiaa pyrkimyksiä 	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsi luottaa muiden ihmisten turvallisuuteen • Myönteinen minäkäsitys: lapsi pitää itseään hyvänä ja rakkauden arvoisena • Lapsi voi tuoda vuorovaikutussuhteeseen kaikenlaiset tunteet ilman hylätyksi tulemisen pelkoa • Lyhyen eron jälkeen lapsi viestii hoivaajalleen kaipuusta avoimesti ja osoittaa kiintymystä • Ottaa lohdutuksen vastaan
Turvaton kiintymyssuhde – välttelevä	<ul style="list-style-type: none"> • Aikuisen läheisyyteen ja käytettävissä oloon ei voi luottaa • Huolenpitoa ei ole saatavilla • Lapsen ilmaistessa tarpeitaan, hän tulee säännöllisesti torjutuksi 	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsi oppii, ettei hoivaajaan kannata vedota tunteilemalla • Lapsi välttää voimakkaiden, etenkin negatiivisten, tunteiden näyttämistä • Ei tuo eroahdistustaan esille • Pyrkii jatkuvasti miellyttämään
Turvaton kiintymyssuhde – ristiriitainen	<ul style="list-style-type: none"> • Hoivaaja epäjohdonmukainen ja ailahtelevainen • Toisinaan lapsen tarpeisiin vastataan, toisinaan lapsi joutuu torjutuksi • Lapsi yhdistää samaan henkilöön sekä turvan että uhkan 	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsi käyttää negatiivisten tunteiden strategiaa, joka lopulta pakottaa hoivaajan huomioimaan hänet • Vaikuttaa siltä, ettei lapsen ole hyvä olla hoivaajan lähellä, eikä erossakaan hänestä
Jäsentymätön kiintymyssuhde	<ul style="list-style-type: none"> • Kasvuympäristö äärimmäisen kaoottinen • Lapsi ei ole löytänyt mitään toimivaa kiintymysstrategiaa 	<ul style="list-style-type: none"> • Käytös saattaa näyttää päällisin puolin normaalilta • Lapsella saattaa esiintyä stereotypisiä liikkeitä tai tuskaisia irvistyksiä • Stressaavissa tilanteissa lapsi saattaa jähmettyä paikalleen sen sijaan, että hakisi turvaa aikuisesta
Reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö	<ul style="list-style-type: none"> • Taustalla äärimmäinen deprivatio ja lukuiset hylkäämiskokemukset • Kiintymyssuhdetta ei ole muodostunut kehenkään • Kiintymyksen turvallisuutta/turvattomuutta ei voida arvioida 	<ul style="list-style-type: none"> • Estyneessä muodossa lapsi vetäytyy kontaktien ulottumattomiin • Estottomassa muodossa lapsi suhtautuu tuntemattomiinkin valikoimattoman sosiaalisesti

3.3 Kiintymyskäyttäytyminen ja sisäiset työskentelymallit

Kiintymyskäyttäytymisellä tarkoitetaan käyttäytymismuotoja, joiden avulla yksilö pyrkii toisen ihmisen läheisyyteen ja yhteyteen tämän kanssa ja sittemmin säilyttämään muodostuneen yhteyden. Saamiensa kokemusten pohjalta lapsi suosii käytöstä, joka luotettavimmin tuo hoivaajan hänen lähelleen ja vastaavasti välttää sellaista käytöstä, joka vie hoivaajan pois hänen luotaan. Tältä pohjalta syntyy niin kutsuttuja työskentelymalleja – tiedostamattomia psyykkisiä rakenteita, jotka ohjaavat käyttäytymistä ja toimintaa. (Kirmanen 2000, 45; Sinkkonen 2004, 1867; Becker-Weidman 2008, 38.)

Kiintymyssuhteen turvallisuus määrittelee, millaisia havaintoja lapsi tekee ympäristöstään, miten hän tulkitsee niitä ja muiden käytöstä ja millaisia syy-seuraussuhteita hän asioiden välillä näkee. Turvaton kiintymyssuhde altistaa lasta näkemään maailma pelottavana ja pahana paikkana ja muut ihmiset epäluotettavina, omaa etuaan tavoittelevina henkilöinä. (Isokorpi 2008a, 82.) Lapsen maailma, ihmissuhteet, kuva omasta itsestä ja toisista rakentuvat siis sisäisten työskentelymallien perusteella. Sisäinen työskentelymalli on ikään kuin ikkuna tai linssi, jonka läpi lapsi tarkastelee itseään, ympäristöään ja niiden suhdetta toisiinsa. Lapsen havainnot suodattuvat työskentelymallien läpi, jolloin syntyy merkitys. Ja lapsi nimenomaan reagoi siihen merkitykseen, eikä itse aistihavaintoon. Oman minän malli kehittyy niiden kokemusten ja havaintojen perusteella, joita lapsella on suhteesta ensisijaiseen kiintymyksen kohteeseensa. Lapsi muodostaa käsityksen itsestä ja siitä, miten hyväksyttävä hän on aikuisen silmissä, mitkä vaikuttavat ratkaisevasti siihen, miten hän odottaa muiden suhtautuvan itseensä. (Sinkkonen 2004, 1867; Becker-Weidman 2008, 39–40.)

Kiintymyskäyttäytymistä esiintyy läpi elämän, vaikka se onkin ilmeisintä varhaislapsuudessa. Erityisesti esimerkiksi silloin, kun ihminen on sairas, väsynyt tai pelästynyt, kiintymyskäyttäytyminen ilmenee voimakkaimmin. Iän myötä sitä esiintyy kuitenkin harvemmin ja sen intensiteetti vähenee. (Kirmanen 2000, 45.) Sellaiset työskentelymallit, jotka ovat toistuvasti elämän varrella tulleet vahvistetuiksi, kuitenkin kulkevat mukana lapsuudesta aikuisuuteen. Esimerkiksi, kun edessä on parisuhteen vakiintuminen tai jokin muu mahdollisuus suurempaan läheisyyteen toisen ihmisen kanssa, kiintymyksen kohteen menettämiseen liittyvät pelot aktivoituvat. Nämä tunteet puolestaan aktivoivat ne käyttäytymismallit, jotka on aikoinaan omaksuttu ja todettu toimiviksi suojaamaan itseä. Kuitenkin nämä käyttäytymismallit saattavat johtaa sellaiseen käyttäyty-

miseen, jonka seurauksena vuorovaikutus ja läheisyys toisen kanssa hankaloituu. Tällöin seurauksena saattaa olla uusi hylkäämiskokemus, mikä puolestaan taas vahvistaa turvattomiin kiintymyssuhteisiin liittyvää menetyksen ennakkointia entisestään. (Kuusinen 2000, 7.)

3.4 Kiintymyshäiriö arjessa

Huostaan otetut ja sijoitetut lapset ovat usein turvattomasti kiinnittyneitä ja jopa kiintymyssuhteissaan traumatisoituneita johtuen lukuisista erokokemuksista ja varhaisten vuorovaikutussuhteiden puutteellisuudesta. Nämä kiintymyshäiriöt näkyvät heidän käyttäytymisessään, vuorovaikutussuhteissaan ja tavassaan hahmottaa ympäröivää maailmaa. Kiintymyksessään traumatisoituneen lapsen kuva omasta itsestä ja muista on vaurioitunut, jolloin lapsen sisäinen ja ulkoinen todellisuus eivät ole tasapainossa. (Rautio 2004, 27.) Hänen käyttäytymisensä ei välttämättä vastaa niitä tunteita, joita hän todellisuudessa tuntee. Turvallisesti kiinnittynyt lapsi pettyessään uskaltaa ja osaa näyttää tunteitaan, sillä hän on oppinut, että vanhemmat kestävät hänen tunneilmaisujaan. Traumatisoitunut lapsi sitä vastoin saattaa käyttäytyä ylimielisesti tai aggressiivisesti silloin, kun hän todellisuudessa kokee olonsa pelokkaaksi tai avuttomaksi. (Kuusinen 2000, 19; Rautio 2004, 27.)

Arjessa kiintymyssuhdehäiriö näkyy mm. itsetuhoisuutena tai välinpitämättömyytenä itseä kohtaan, ylivalppautena ja aggressiivisuutena, muiden komenteluna ja epätavallisina ruokailutapoina, kuten ahmimisena tai syömällä jotakin, mikä ei ole tarkoitettu syötäväksi. Stressitilanteissa, esimerkiksi lapsen satutettuaan itseään, hän ei välttämättä hae lohtua eikä anna muiden lohduttaa itseään. Pienillä lapsilla kiintymyssuhdehäiriön oireita voivat olla mm. huono katsekontakti, veltto keho tai sitä vastoin kosketukseen puolustavasti suhtautuminen/jäykistyminen ja motoristen taitojen viivästyminen. Kiintymyssuhdehäiriöisillä lapsilla voi olla myös vaikeuksia koulussa, sillä oppiminen ja keskittyminen edellyttävät, että lapsi voi kokea olonsa turvalliseksi ja kiintymyssuhdehäiriöstä kärsivillä lapsilla perustuvallisuuden tunne on usein jäänyt muodostumatta. (Kalland 2005, 205–207; Becker-Weidman 2008, 46–48.)

Turvallisesti kiinnittyneet lapset pystyvät sopeuttamaan käytöstään olosuhteiden mukaan, mutta kiintymyssuhteessaan traumatisoitunut lapsi pitää kiinni omaksumistaan

työskentelymalleistaan. Mitä traumaattisemmat kasvuolosuhteet ovat olleet, sitä tiukemmin hän pitäytyy oppimisissaan selviytymisstrategioissaan. Kun jokin käytös on havaittu hyvin toimivaksi tietyissä olosuhteissa, pyritään sitä soveltamaan muissakin tilanteissa ja monet laiminlyödyt lapset tekevätkin kaikkensa muuttaakseen olosuhteet sellaisiksi, että aikanaan omaksuttu käyttäytymismalli toimisi edelleen. Lapsi saattaa siis käyttäytyä ikään kuin hän pyrkisi toistamaan traumoja, sillä hän ei kykene luottamaan ihmissuhteiden pysyvyyteen. Hän on tottunut siihen, että aikuinen rankaisee, mitätöi, huutaa, lyö ja hylkää, ja siksi hän provosoi kaikkia aikuisia toimimaan samalla tavalla. Lapsi voi siis tarkoituksella käyttäytyä siten, että hänet hylättäisiin, mutta nyt hän pyrkii hallitsemaan erotilanteita aiheuttamalla niitä itse. Näin hän ikään kuin suojelee itseään siltä kivulta, jota hylätyksi tuleminen aiheuttaa. (Tuovila 2001, 28; Sinkkonen 2004, 1867; Kalland 2005, 206; Sinkkonen 2005, 155–156.)

4 OMAOHJAAJUUS KIINTYMYSSUHTEEN MAHDOLLISTAJANA

Omaohjaajuus on sosiaali- ja terveysalalla yleisesti käytettävä menetelmä, joskin käytettävä termi vaihtelee. Puhutaan oma-aikuisesta, omaohjaajasta tai omahoitajasta riippuen laitoksesta. Eri nimitys viittaa myös laitospotilaan eroihin tavoitteiden, keinojen ja järjestelyiden suhteen. (Kyrönseppä, Rautiainen & Airio 1990, 7.) Itse olen valinnut termin *omaohjaaja*, sillä se tuntui olevan lastenkodeissa yleisimmässä käytössä ja useimmat tutkimukseeni osallistuneet nuoret käyttivät termiä omaohjaaja.

4.1 Omaohjaajuus lastenkodin työmenetelmänä

Omaohjaajuus on lastenkoteihin vakiintunut työmenetelmä, jolla tarkoitetaan nimetyn työntekijän sitoutumista lapsen suunnitelmalliseen ja järjestelmälliseen hoitamiseen ja kasvattamiseen. Menetelmän ensisijaisena tavoitteena on vastata lapsen yksilöllisiin hoidollisiin tarpeisiin. Alkujaan omaohjaajan tehtävänä oli yleisellä tasolla lasten asioiden hoitaminen ja niistä selvillä oleminen. Nykyään he ovat myös entistä enemmän myös itse lapsen, eivätkä vain hänen asioidensa hoitajia. Vaikka omaohjaaja työskentelee yhteistyössä muun työyhteisön henkilökunnan kanssa sekä kyseisen lapsen hoidosta vastaavien asiantuntijoiden kanssa, on omaohjaaja tietyissä rajoissa kuitenkin se, kenellä on vastuu lapsen hoitamisesta ja kasvattamisesta. (Kyrönseppä ym. 1990, 7; Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101; Karppinen 2000, 14.)

Lapsen tullessa lastenkotiin hänelle nimetään omaohjaaja. Se, kenet lapsen omaohjaajaksi nimetään riippuu pitkälti ohjaajien työtilanteesta ja siitä, kuka on vapaana sitoutumaan tehtävään. Lapsen saapumisen jälkeen omaohjaajan tehtävänä on luoda kokonaiskuvaa lapsen sen hetkisestä ja aikaisemmasta elämästä ja kasvuympäristöstä sekä tukea lapsen laitokseen kotiutumista. Usein omaohjaajasta tulee lapselle lastenkodin tärkein aikuinen, mutta aina näin ei kuitenkaan käy. Omaohjaajasuhde on aina ensisijaisesti ammatillinen, tietoinen ja julkinen vuorovaikutussuhde, eikä se perustu lapsen ja aikuisen väliseen mieltymykseen. Näin ollen omaohjaajasuhdetta ei pureta ”vääränlaisten kemioden” vuoksi. Ohjaajan ammatillisuutta punnitaankin erityisesti silloin, kun lapsi kohdistaa häneen ainoastaan kielteisiä tunteita tai sitä vastoin ihannoit häntä epärealistisesti. Tällöin ohjaajan on muistettava, että kysymys ei ole hänen henkilökohtaisesta

epäonnistumisestaan tai erinomaisuudestaan, vaan lapsi heijastaa häneen omaa sisäistä maailmaansa, tunteitaan ja tarpeitaan. (Kinnunen 1999, 88; Sosiaaliportti.)

Omaohjaaja on ikään kuin lapsen ”asianajaja”, jonka tehtävänä on pitää lapsen asioita ja tarpeita esillä ja huolehtia, että lapsen asiat menevät eteenpäin. Hän tuntee lapsen ja tämän asiat parhaiten, joten monessa mielessä hän myös ymmärtää lasta ja hänen käytöstään paremmin kuin muut työntekijät. Käytöshäiriöisen lapsen käytöstä on helpompi sietää, jos tietää ja ymmärtää sen taustalla vaikuttavia syitä. Mikäli lapsi herättää muissa aikuisissa lähinnä negatiivisia reaktioita, on omaohjaajan tuotava esille lapsen voimavaroja ja kykyjä. Siinä, missä toiset lapset reagoivat äänekkäästi ja aggressiivisesti, on myös niitä lapsia, jotka oireilevat vetäytymällä ja ikään kuin häviämällä jonnekin taustalle. Tällöin omaohjaaja on se, jonka vastuulla on saada lapsi näkyväksi osaksi lastenkodin arkea ja ajaa hänen etuaan. (Kinnunen 1999, 90–91.)

Omaohjaaja on myös vastuussa siitä, että lapselle laaditaan kasvatus- ja hoitosuunnitelma. Hän on paikalla lapsen asioita käsiteltävissä osastopalavereissa ja tekee yhteistyötä viranomaistahojen kanssa, kuten koulun ja sosiaalityöntekijän kanssa. Omaohjaaja järjestää myös tapaamisia lapsen perheen kanssa. Perheiden kanssa tehtävällä yhteistyöllä pyritään tukemaan lapsen ja perheen välistä suhdetta sekä luomaan yhteisiä tavoitteita lapsen kasvua koskevissa asioissa. (Kinnunen 1999, 91; Sosiaaliportti.)

Viitanen ja Riekkä (2010) ovat tehneet opinnäytetyön, jossa he tutkivat nuorisokodin omaohjaajuutta ja sen kehittämistarpeita. Tutkimustaan varten he toteuttivat viisi teemahaastattelua, joissa he haastattelivat 16–18-vuotiaita nuorisokodissa asuvia nuoria. Opinnäytetyön tavoitteena heillä oli selvittää nuorten ajatuksia omaohjaajuudesta ja mitä kehittämistarpeita siinä on. Tutkimuksen tulosten mukaan nuoren ja omaohjaajan suhteeseen vaikuttavat luottamus sekä nuoren ja omaohjaajan välinen tunneside sekä henkilökemiat. Nuorten mielestä omaohjaajan tulee ymmärtää nuoria ja olla työntekijänä joustava, rento ja ammattitaitoinen. Nuoret myös sanoivat, että omaohjaajan kanssa tulisi viettää enemmän aikaa ja tehdä enemmän asioita yhdessä, jotta nuoren ja omaohjaajan välit paranisivat ja suhde voisi syventyä. Osa nuorista koki omaohjaajan tärkeäksi, osalle omaohjaajalla ei ollut sen suurempaa merkitystä. Koska nuorisokoti oli avolaitos, nuoret kokivat, että omaohjaajat jäivät etäisiksi, sillä nuoret viettivät paljon aikaa muualla ja usein nuoren menot ja omaohjaajan työvuorot menivät ristiin.

4.2 Omaohjaajasuhde

Omaohjaajan ja lapsen välinen suhde alkaa lapsen tullessa lastenkotiin. Omaohjaajasuhde on henkilökohtainen – vain lapsen ja omaohjaajan välille muodostuva – ainutlaatuinen vuorovaikutussuhde. Se on terapeutinen ja lapsen tarpeet huomioon ottava molemminpuolinen tunnesuhde, jossa aikuisen tehtävä on tarjota huolenpitoa ja luottamusta sekä luoda turvallisuuden tunnetta. (Kyrönseppä ym. 1990, 7; Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101.)

Omaohjaajalla ja lapsella olisi hyvä olla kahden keskistä aikaa esimerkiksi kerran viikossa. Mahdollisuuksien mukaan sen tulisi olla säännöllistä ja siitä on pidettävä kiinni. Kahdenkeskisen ajan omaohjaaja ja lapsi voivat käyttää haluamallaan tavalla. Oleellista on se, että lapsi tietää, että omaohjaaja on varannut aikaa juuri häntä varten – vain häntä varten. Näin lapsi voi alkaa luottaa siihen, että omaohjaajalla on mielessään oma paikka lasta varten ja että hän ikään kuin ”kantaa lasta mielessään” myös silloin, kun hän ei ole näkyvissä. (Tuovila 2001, 39.)

Tiedostamattaan lapset siirtävät omaohjaajasuhteeseen varhaisiin ihmissuhteisiinsa kohdistuneita tunteitaan, mielikuviaan ja toiveitaan. Tätä ilmiötä kutsutaan tranferenssiksi eli tunteensiirroksi. Käytännössä tämä näkyy lapsen vuorovaikutussuhteissa ja siinä tavassa, millä hän on kontaktissa muihin ja miten hän suhtautuu toisiin ihmisiin; onko hän varautunut, vihamielinen, avoin tai jotakin muuta. Eri muodoissa lapset myös toistavat traumaansa yhä uudelleen ja uudelleen ja laittavat omaohjaajansa kokemaan samoja tunteita, joita he itse ovat joutuneet kokemaan. Tuovilan (1998) mukaan trauma-spesialisti Bessel van der Kolk sanoo, että tämä on lasten tapa kertoa omaa tarinaansa siten, että he ja heidän tarinansa tulisivat ymmärretyiksi, kestetyiksi ja lopulta hoideutuiksi. (Tuovila 2001, 27.) He testaavat, tulevatko he aina hylätyksi vai voiko omaohjaaja jaksaa ja kestää lapsen kanssa. Vasta sitten, kun he varmistuvat siitä, että omaohjaaja ei hylkää tai hajoa, vaan kestää lapsen tuskan ja kaikki sisäiset kauheudet, he pystyvät alkaa luottaa ja sitä kautta myös eheytyä. (Tuovila 2001, 28.)

Kuten aikaisemmin on tullut esille, omaohjaaja valitaan nuorelle työntekijöiden tilanteesta riippuen. Tämän vuoksi onkin epäilyjä siitä, voiko lapsi kiintyä sattumalta valitun ohjaajaan. Jos omaohjaaja kuitenkin sinnikkäästi osoittaa vilpittöntä mielenkiintoa lasta ja tämän elämää kohtaan ja oppii ymmärtämään häntä ja hänen käyttäytymistään,

on lapsen mahdollista hyväksyä omaohjaaja ja kiintyä häneen. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 102.) Varmimmin lapsi kiintyy sellaiseen aikuiseen, joka ymmärtää häntä ja tyydyttää hänen tarpeitaan, suhtautuu häneen hyväntahtoisesti mutta riittävän jämäkästi, eikä suostu lapsen ohjailtavaksi. Kiintymyksen kannalta on myös tärkeää, että lapsi voi arvostaa aikuista riittävästi. (Karppinen 2000, 17.)

Reinikaisen (2009) väitöskirjan tutkimuskohteena olivat nuorisokodissa asuneet tytöt ja heidän kokemukset. Tutkimuksen pääteemoina olivat kokemukset nuorisokodissa elämisestä ja kokemukset selviytymisestä aikuisena. Tutkimusaineiston Reinikainen keräsi kyselyillä ja haastatteluilla. Oman opinnäytetyöni kannalta erityisen kiinnostavaa Reinikaisen tutkimuksessa oli se, millaisena haastateltavat kokivat omaohjaajat sekä muut työntekijät. Tutkimuksesta nousi esille, että nuorten mielestä oli tärkeää, että omaohjaaja olisi aidosti oma itsensä ja uskaltaisi näyttää omat tunteensa ja inhimillisyytensä. Haastateltavat kokivat tärkeänä myös sen, että omaohjaajat välittivät ja luottivat nuoreen ja että myös nuoret voivat luottaa omaohjaajaan. Sitä kautta nuorten itseluottamus ja itsetunto olivat kasvaneet ja he kokivat voivansa luottaa siihen, että he tulevat pärjäämään elämässään. Suurin osa tutkimukseen osallistuneista koki, että nuorisokodilla oli heidän myöhemmän elämänsä kannalta myönteinen merkitys. He kokivat, että nuorisokodilla oli keskeinen vaikutus omaan ajattelu- ja elämäntapaan ja nuorisokodista he saivat hyviä kokemuksia ja hyödyllisiä oppeja koskien niin uusien tietojen ja taitojen omaksumista, sosiaalisen ymmärryksen lisääntymistä kuin omanarvontunnon vahvistumista.

4.3 Omaohjaajuus väylänä korjaaviin kokemuksiin

Lastenkodeissa on sijoitettuna paljon sellaisia lapsia, joiden kasvuympäristössään olleiden tekijöiden vuoksi heidän kehitystarpeitaan ei ole tyydytetty, jolloin heidän persoonallisuuden kehitys ei ole edennyt tavalliseen tapaan. Puutteet tunne-elämän kehityksessä mahdollisesti myötävaikuttavat myöhemmin myös sosiaalisuuden kehityksen hidastumiseen ja vinoutumiseen. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 99.) Se, että lapsi on turvattomasti kiinnittynyt omaan vanhempansa, ei kuitenkaan tarkoita, että hän ei myöhemmin pystyisi kiinnittymään kehenkään turvallisesti (Sinkkonen & Kalland 2005, 9).

Käsite korjaavasta kokemuksesta on peräisin Donald Winnicottilta ja se viittaa kehityshäiriöiden poistamiseen. Winnicott kehitti ajatuksen arkipäivän tilanteissa saatavista korjaavista kokemuksista. Mikäli varhaisessa vaiheessa lapsen kehitystarpeet ovat jääneet tyydyttämättä, Winnicottin teorian mukaan tyydyttämällä näitä tarpeita myöhemmin korvaavien kokemusten avulla, on mahdollista edistää persoonallisuuden korjaantumista. Näissä uusissa, korvaavissa, lapsen tarpeet tyydyttävissä kokemuksissa on nimenaan kysymys korjaavista kokemuksista. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 99.)

Yksi lastenkodin tehtävistä onkin mahdollistaa lapsille näitä korvaavia ja korjaavia kokemuksia (Simola 2012). Mäki-Opas (1999, 101) huomauttaa, että jokaisella lapsella tulisi olla vähintäänkin yksi pysyvä ihmissuhde aikuisen kanssa, jossa hän saa rakkautta ja turvallisuutta tuovia rajoja. Lastenkodissa tämä käytännössä tarkoittaa omaohjaajasuhdetta, jonka pyrkimyksenä on vastata lapsen tarpeisiin, tukea lapsen minää ja tarjota korjaavia kokemuksia, jonka kautta persoonallisuuden rakenteen vahvistuminen mahdollistuu. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 99–100.)

Kuten jo aikaisemmin mainitsin, yksi omaohjaajien tehtävistä on tarjota lapselle turvallisuutta ja luotettavuutta (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101). Liebermanin ja Van Hornin (2004, 123) mukaan turvallisuuden tunteen luominen on ensisijaisen tärkeää pyrittäessä auttamaan traumatisoituneita lapsia. Jotta päästään puuttumaan hylkäämisen pelkoon, hallitsemattomiin ja aggressiivisiin purkauksiin sekä niihin sisäänrakennettuihin puolustuskeinoihin, joita lapsi on rakentanut selviytyäkseen, täytyy ensin pyrkiä luomaan lapselle turvallisuudentunne. Lapsen kokemus siitä, että hän on turvassa niin ulkoisilta uhkilta kuin sisäisiltä impulsseilta, on eheytyksen kulmakivi. (Lieberman & Van Horn 2004, 123.)

4.3.1 Lapsen tarpeet ja niiden kohtaaminen

Sijoitetun lapsen tarpeet tulee kohdata sen iän mukaan, jota he oikeasti edustavat, ei lapsen kronologisen iän mukaan. Helposti itsenäisesti selviämistä tuetaan liikaa ottamatta huomioon, mitkä lapsen todelliset mahdollisuudet siihen ovat. Esimerkiksi hygienian hoidossa omaohjaajan tulisi auttaa lasta kädestä pitäen. Monet lapset saattavat aluksi kuitenkin vastustella tällaista, sillä se on heille uutta ja outoa ja he ovat saattaneet tottua tulemaan toimeen omillaan. Tällaisen avun vastaanottaminen on kuitenkin ensimmäisiä

riippuvuuden (ks. kappale 4.3.2) osoituksia. Omaohjaajan olisikin tärkeää löytää yksilöllisiä tapoja kohdata lapsi tarpeinensa ja tapoja vastata näihin lapsen – usein hyvin alkeellisiin – tarpeisiin. (Tuovila 2001, 30, 38.)

Esimerkiksi ruokaan ja sen antamiseen liittyy paljon erityisiä merkityksiä. Ruoka edustaa hengissä säilymisen perustaa, ja varhaisimmassa vaiheessa syöttäminen puolestaan on oleellinen osa lapsen perushoitoa ja hoivatapahtumaa. Näin ollen syöttämiseen liittyy paljon muitakin kuin vain ruoan antamista. Ruokailutapahtumaan tulisikin kiinnittää aina erityistä huomiota. On tärkeää, että aikuiset syövät yhdessä lasten kanssa ja että ruokaa on helposti saatavilla, mutta aikuisen tarjoamana. Näin korostuu myös riippuvuussuhteen (ks. kappale 4.3.2) muodostuminen konkreettisesti. (Tuovila 2001, 30, 39–40.)

Ruoan lisäksi myös nukkumaanmenoon ja heräämiseen liittyy paljon muitakin kuin mitä ehkä tulisi ajatelleeksi. Nukahtaminen voi olla lapsesta pelottavaa, sillä se on tilanne, jota lapsi ei kykene itse hallitsemaan: nukkuessa ei voi tietää, mitä tapahtuu. Yöhön voi myös liittyä paljon traumaattisia kokemuksia. Nukahtamisen tavoin myös herääminen on vähän arvaamaton tila, eikä lapsi ole ehkä aikaisemmin koskaan tiennyt, mitä heräämisen jälkeen voi odottaa. Näissä tilanteissa lapsi tarvitsee omaohjaajan erityistä läsnäoloa ja tukea. (Tuovila 2001, 30.)

Dockar-Drysdalen (1990) mukaan lapset osaavat itse ilmaista, mitä he haluavat ja tarvitsevat, jos heille vain annetaan siihen mahdollisuus (Tuovila 2001, 30). Omaohjaajan on kuitenkin oltava tarkkana ymmärtääkseen ja havaitakseen lapsen viestejä, sillä usein asiat esitetään jotenkin peitetysti tai symbolisessa muodossa. (Tuovila 2001, 30.)

4.3.2 Riippuvuus, tunteiden kirjo ja samaistuminen

Usein lastenkoteihin sijoitetut lapset ovat vaurioituneet kehityksessään jo varhain, jolloin heidän riippuvuuden tarpeensa on saattanut jäädä tyydyttämättä. Tämän vuoksi on tärkeää, että omaohjaaja luo lapselle mahdollisuuden asettua omaohjaajasuhteessa sellaiseen turvalliseen riippuvuussuhteeseen, joka muistuttaa tai vastaa lapsen ja vanhemman välistä suhdetta. Tällaisen riippuvuuden kokeminen saattaa olla välttämätöntä – tai

peräti edellytys – korjaavien kokemusten syntymiselle. (Hermalahti 1985 teoksessa Karppinen 2000, 15–16; Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 102.)

Omaohjaaja on usein se, johon lapsi purkaa tunteitansa, mikä vaatii omaohjaajalta paljon itsekuria ja kestävyyttä. Lapsi ei usein itse kestä tunteitaan, vaan ne saattavat hämentää häntä ja saada hänet käyttäytymään sopimattomasti. Aikaisemmin lapsen sopimattomaan käytökseen on vastattu joko rankaisemalla tai hylkäämällä hänet. Siksi onkin erityisen tärkeää, että omaohjaaja ei suhtaudu lapsen negatiivisiin tunneilmaisuihin vihamielisesti tai impulsiivisesti, vaan sietää ne. Mikäli omaohjaaja kykenee ottamaan lapsen osoittamat tunteet vastaan ja säilyttämään niitä jonkin aikaa ja sitten palauttaa niitä lapselle paremmin kestävässä muodossa, voi lapsikin oppia, että tällaisia tunteita on mahdollista kestä. Lasta autetaan tunnistamaan omia tunteitaan ja käyttäytymisensä syy- ja seuraussuhteita ja yhdessä hänen kanssaan etsitään vaihtoehtoisia käyttäytymistapoja. (Hermalahti 1985, teoksessa Karppinen 2000, 15; Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 102–103.)

Lapsen persoonallisuuden kehittymiselle on tärkeää, että hän samaistuu hänestä huolehtiviin aikuisiin. Samaistumisen kautta lapsi oppii esimerkiksi arvoja, asenteita ja tapoja. Silloin, kun on kyse häiriöiden korjaamisesta ja uudelleen oppimisesta, on samaistuminen omaohjaajaan välttämätöntä. Samaistuminen kuitenkin edellyttää sitä, että omaohjaajasuhteessa vallitsee molemminpuolinen positiivinen tunnesuhde. Isomman lapsen tai jo nuoruusikäisen lapsen samaistuminen ei ole enää niin ehdotonta ja kokonaisvaltaista kuin pienen lapsen samaistuminen vanhempaansa. Yleensä lastenkotiin sijoitetun lapsen kohdalla voidaankin puhua osasamaistumisesta, joka näkyy esimerkiksi mielipiteiden, asenteiden tai ammattitoiveiden muodossa. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 102; Karppinen 2000, 17.)

4.3.3 Korjaavat kokemukset ja persoonallisuuden eheytyminen

Lastenkoteihin sijoitetuilla lapsilla on usein paljon työstämättä jääneitä traumaattisia kokemuksia, joiden kanssa he ovat hyvin yksinäisiä. Heidän realiteettitajunsa on joutunut koetukselle, sillä ympäristö saattaa vääristää tai jopa kieltää lapsen kipeät kokemukset. Tuovila (2001, 36) toteaa, että ”Sijoitetuilla lapsilla on hyvin paljon kokemuksia, jotka kerta toisensa jälkeen ovat uhanneet ja tuhonneet heidän kokemustaan ennen kaik-

kea oman itsen jatkuvuudesta ja samana pysymisestä.” Tällaisilla lapsilla, joiden persoonallisuus on jäänyt integroitumatta, on vaikeuksia mm. vuorovaikutussuhteissa ja syy-seuraussuhteiden hahmottamisessa. (Tuovila 2001, 36).

Lapsen eheytyminen on mahdollista vain lapsen ja aikuisen välisessä vuorovaikutuksessa, esimerkiksi omaohjaajasuhteessa. Kaikkein vaurioituneimpien lasten kohdalla eheyttäminen joudutaan aloittamaan alkeellisista, perustavaa laatua olevista asioista, ja eheyttämistä edesauttavien tapahtumien tulee olla hyvin todellisia ja konkreettisia. Tällaisia tapahtumia voi liittyä esimerkiksi ruokaan, nukkumaanmenoon, koskettamiseen, auttamiseen, rajojen asettamiseen ja niistä kiinni pitämiseen. (Tuovila 2001, 36.)

Sijoitetuille lapsille on tyypillistä, että he ikään kuin mitätöivät ja kieltävät heille tapahtuneet positiiviset ja mukavat asiat. Sen vuoksi onkin todella tärkeää, että omaohjaaja auttaa heitä pitämään hyvistä kokemuksista kiinni esimerkiksi muistelemisen tai valokuvien avulla. Omaohjaaja jakaa ja koostaa lapsen kanssa hänen kokemuksensa, mikä auttaa lasta käsittämään, että tapahtuma todella tapahtui hänelle itselleen ja että kokemus on hänen omansa. Tällöin lapsi kykenee yhdistämään uuden kokemuksen entisiin kokemuksiinsa ja muodostamaan niin kutsuttuja ”kokonaisia kokemuksia”, jotka voi nähdä alkaneeksi ja päättyneeksi ja liittyneeksi johonkin tilanteeseen, itseen ja toisiin ihmisiin. Tällaisella kokemusten sisäistämisellä on suuri eheyttävä vaikutus. (Tuovila 2001, 36–37.)

Mikäli lapsen ja omaohjaajan välille muodostuu turvallinen riippuvuussuhde, lapselle mahdollistuu ikään kuin uusi alku. Jotta kokemukset omaohjaajasuhteessa voisivat olla lasta eheyttäviä, on niiden liittyttävä lapsen kokemukseen omaohjaajasta turvallisena, luotettavana ja huolta pitävänä aikuisena. Lisäksi näiden symbolisten ja korjaavien kokemusten tulee liittyä lapsen kokemukseen todellisista vanhemmistaan, eli niiden on sisällettävä jotakin, joka viittaa siihen äidilliseen huolenpitoon, joka on jäänyt puutteelliseksi tai jota lapsi ei lainkaan kokenut, mutta olisi voinut kokea. (Tuovila 2001, 37.)

Korjaavaa on myös se, että lapsi saisi muodostettua kokonaisen ja eheän elämäntarinansa. Jatkuvaa traumaa kokeneiden lasten omaelämäkerralliset kertomukset ovat usein katkonaisia ja epäjohdonmukaisia. Yhtenäisen kertomuksen muodostaminen on kuitenkin vaikeaa, sillä lasten biologisissa perheissä on niin paljon kipeitä ja täysin työstämättömiä kokemuksia, ja lapsi ei kykene yhdistämään emotionaalisia ja lineaarisia muisto-

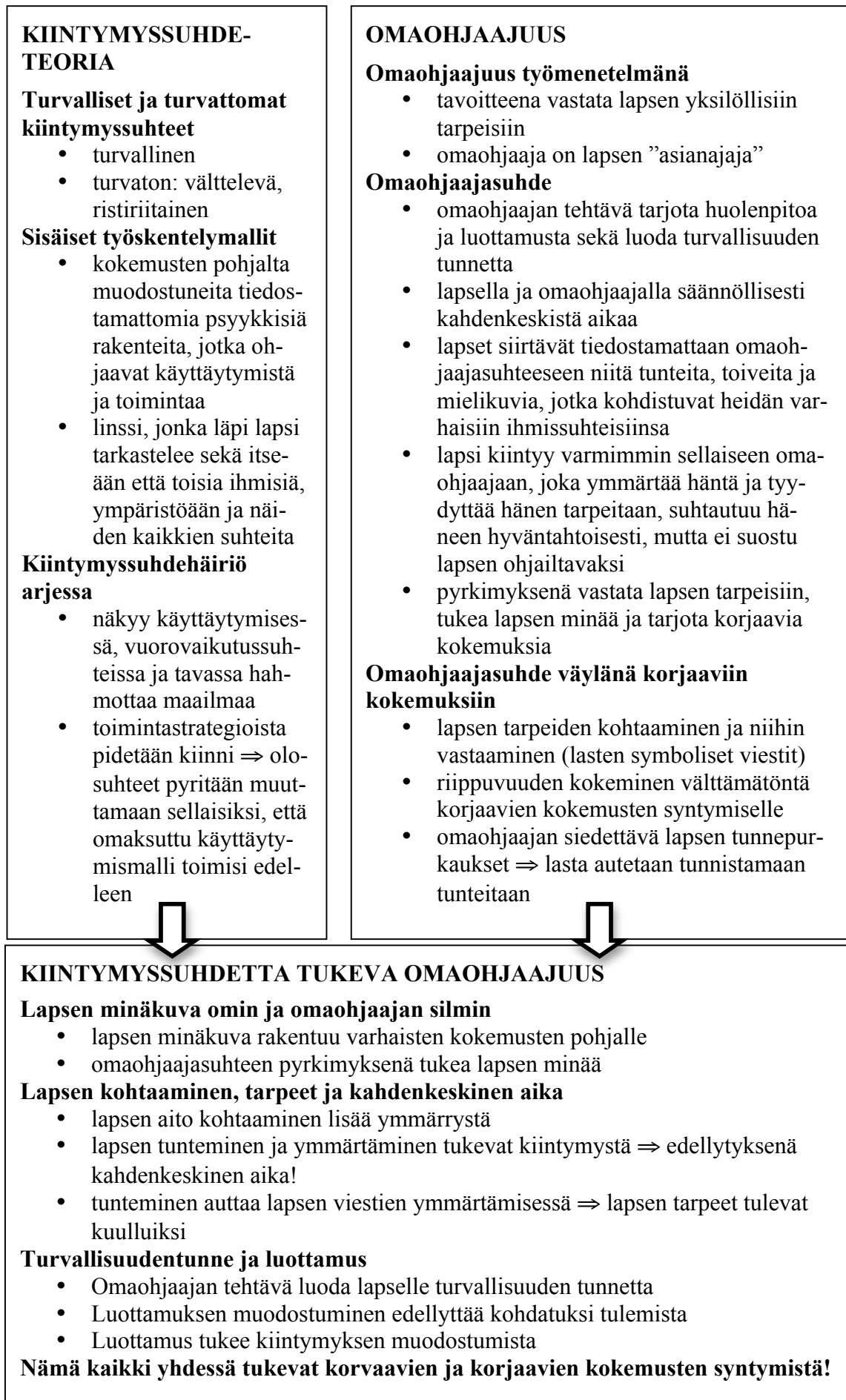
jaan. Mikäli lapsi kuitenkin pystyy käymään traumansa yksityiskohtaisesti läpi turvallisessa ympäristössä, hän pystyy eheyttämään tunteisiin liittyvät muistonsa tietoisuuteen, jolloin erilleen joutuneet elementit yhdistyvät ja lapsi kykenee muodostamaan eheän kertomuksen. (Tuovila 2001, 38; Becker-Weidman 2008, 57.) Pikkuhiljaa näiden pitkäaikaisten, tervehdyttävien kokemusten turvin lapsella on mahdollisuus eheytyä omaksi persoonakseen, joka kykenee näkemään ja erottamaan oman sisäisen maailmansa ulkopuolisesta maailmasta. (Tuovila 2001, 23.)

5 VIITEKEHYKSENÄ KIINTYMYSSUHDETTA TUKEVA OMAOHJAAJUUS

Tämä luku keskittyy tutkimukseni teoreettiseen viitekehykseen. Seuraavassa kuviossa (kuvio 3) havainnollistan kiintymyssuhdeteorian ja omaohjaajuuden liittymistä toisiinsa oman tutkimukseni näkökulmasta. Olen poiminut kuvioon edellisistä teorialuvuista (luvut 3 ja 4) tutkimukseni kannalta keskeisimmät kohdat ja näiden kahden luvun oleelliset yhtymäkohdat, joista viitekehysteni muodostuu. Tähän teoreettiseen viitekehykseen pohjautuvat myös haastattelujeni teemat (liite 1).

Erilaiset kiintymyssuhdehäiriöt ovat lastenkodeissa osa arkea ja omaohjaajan onkin parhaansa mukaan pyrittävä tukemaan ja auttamaan kiintymyssuhdehäiriöisiä lapsia. Omaohjaajan työhön kuuluu myös tukea lapsen ja vanhemman kiintymyssuhdetta, mutta tässä tutkimuksessa keskityn ainoastaan lapsen ja omaohjaajan väliseen kiintymyssuhteeseen. Kuten aikaisemmin olen jo maininnut, yksi omaohjaajan tehtävistä on tarjota lapselle korvaavia ja korjaavia kokemuksia (ks. kappale 4.3), mikä mahdollistuu omaohjaajan panostaessa kiintymyssuhteeseen lapsen ja omaohjaajan välillä.

Lastenkoteihin sijoitetut nuoret ovat usein psyykkiseltä rakenteeltaan ja kokemustaustaltaan vaurioituneita, minkä vuoksi he tarvitsevat uudenlaisen kokemuksen aikuisen ja lapsen välisestä suhteesta. He tarvitsevat sellaisen kokemuksen, jossa omaohjaaja ymmärtää lapsen viestit ja käyttäytymisen uudella tavalla ja lapselle mahdollistuu riippuvuussuhde omaohjaajaan. Turvallisessa riippuvuussuhteessa, jossa parhaimmillaan on paljon elementtejä vanhemman ja lapsen suhteesta, omaohjaajan on mahdollista tarjota lapselle korjaavia kokemuksia ottaen vastaan ja koostaen lapsen sekä hyvät että pahat kokemukset. Saattaa olla että omaohjaajasuhde on lapsen elämässä ensimmäinen vuorovaikutussuhde, jossa hän voi luottaa aikuisen hoitoon ja huolenpitoon. (Tuovila 2001, 60.)

KUVIO 3. Viitekehyksen muodostuminen.

Kuten olen jo aikaisemmin tuonut esille, lapsi muodostaa kuvan itsestään niiden kokemusten ja havaintojen perusteella, joita hänellä on suhteesta ensisijaiseen kiintymyksen kohteeseensa. Varhaisen kiintymyssuhteen turvallisuus/turvattomuus määrittelee sitä, millaisena lapsi näkee ympäristönsä ja muut ihmiset. (Becker-Weidman 2008, 40; Iso-korpi 2008a, 82.) Kyrönsepän ja Rautiaisen (1993, 100) mukaan yksi omaohjaajan tehtävistä on nimenomaan tukea lapsen minää. Lastenkodissa asuvat lapset tarvitsevat minän tukemista, sillä heikon minän omaava lapsi ei omaa sellaisia itsehallintaominaisuuksia, joita hän tarvitsisi käyttäytyäkseen eri tilanteiden vaatimalla asiallisella tavalla. Lisäksi minän tukeminen on tärkeää, jotta lapsen toiminta ja käytös ei olisi liian tuhoavaa. Lapsen minää tukevat myös lastenkodissa yhteisesti noudatettavat tavat sekä erilaiset yhteisölliset järjestelyt kuten päiväjärjestys. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 100.) Omaohjaajan tukiessa lapsen minää ja tarjotessa lapselle korjaavia kokemuksia, lapsi voi alkaa muodostaa itsestään eheämpää minäkuvaa. Uutta minäkuvaa lapsi voi sitten muodostaa niiden kokemusten pohjalta, joita hän saa suhteestaan omaohjaajaan. Tällöin nämä uudet kokemukset voivat korvata ja eheyttää sitä kuvaa, jonka lapsi on itsestään varhaisessa kiintymyssuhteessa muodostanut.

Kiintymyksen muodostumisen ja korjaavien kokemusten mahdollistumisen kannalta on olennaista, että lapsi kokee olonsa omaohjaajan kanssa turvalliseksi, eli turvallisuudentunne pääsee syntymään. Kyrönsepän ja Rautiaisen (1993, 49) mukaan nimenomaan pysyvät omaohjaajasuhteet edistävät perusturvallisuuden syntymistä sekä luottamusta toiseen ihmiseen.

Mattilan (2011, 15) mukaan kaiken auttamisen ja hoitamisen perustan luo kohtaaminen. Kohtaamisen onnistuessa se luo yhteyden ja herättää luottamuksen, kun taas epäonnistuessaan se jättää henkilöiden välille etäisyyden tunteen ja aiheuttaa epäluottamusta. Kohtaaminen voi vahvistaa ja rakentaa, mutta myös rikkoa ja haavoittaa. Kun lapsi on huostaan otettu ja elää lastenkodissa, on kasvatustehtävä siirtynyt vanhemmalta omaohjaajalle. Tällöin omaohjaaja on vastuussa lapsen vahvistavasta kohtaamisesta. Omaohjaajalla on vastuu siitä, että lapsi saa olla turvassa ja tulee kauniisti kohdatuksi. (Mattila 2011, 15, 18.) Omaohjaajan on kiinnitettävä huomiota siihen, että hän kohtaa nuoren aidosti ja on läsnä, ja että hän on kohtaamistilanteessa oma itsensä. Isokorven (2008b, 27) mukaan toisen ihmisen hyvää voi parhaiten edistää olemalla erilaisissa kohtaamistilanteissa oma itsensä. Kohtaamisessa on myös aina läsnä toisensa kohtaavien ihmisten elämäntarinat. Omaohjaajan on huolehdittava, ettei lapsi menetä turvallisuudentunnetta

kohtaamisessa ja niin ikään omaohjaajasuhteessa, vaikka hänen tarinansa tai tapansa kertoa sitä herättäisi omaohjaajassa tukalia tunteita. (Mattila 2011, 16, 18.)

Lapsen tullessa lastenkotiin, omaohjaajan on opeteltava tuntemaan lapsi ja opittava näkemään ja kuulemaan lapsen viestejä aivan samoin, kuin biologistenkin vanhempien silloin, kun lapsi syntyy. Tässä tutustumistyössä ja lapsen ja omaohjaajan välisen kiintymyssuhteen luomisessa Theraplay on loistava apuväline. (Mäkelä & Vierikko 2004, 85–86.) Theraplay on hoitomenetelmä, jonka tarkoituksena on rakentaa ja vahvistaa lapsen ja häntä hoitavan – tässä tapauksessa omaohjaajan – välistä vuorovaikutusta sekä synnyttää ja lujittaa heidän kiintymyssuhdettaan. Theraplayssa jäljitellään varhaista vanhempi-vauva-suhdetta ja sitä kautta tarjotaan lapselle korjaavia kokemuksia. Tavoitteena on avata ikkuna uudelleen vuorovaikutukseen sekä auttaa lasta muodostamaan uudenlainen käsitys itsestään ja maailmasta. (Mäkelä & Vierikko 2004, 20; Viitanen 2007, 13–14.)

Theraplayssa muutosta haetaan myönteisessä ja leikkisässä ilmapiirissä puhumisen sijaan tekemällä ja kokemalla. Käytännön vuorovaikutuksen kautta pyritään tavoittamaan ne tunne-elämän tasot, joilla lapsen luottamus on hävinnyt, ja antamaan hänelle korjaavia kokemuksia. Lapsen tunne-elämän kehitystaso otetaan huomioon ja lapsen kiinnittymistä lähdetään tukemaan hänen kehitystasolleen sopivalla tavalla. Theraplayssa lapsi kohdataankin biologisen ikänsä sijaan hänen emotionaalisen ikänsä tasolla: lapsen pipejä puhalletaan, häntä voidellaan ihovoiteella ja syötetään hänen halutessaan vaikka tuttipullosta. (Mäkelä & Vierikko 2004, 20–21; Viitanen 2007, 13–14.) Tällaisia konkreettisia keinoja käyttäen omaohjaajat voivat olla tukemassa hänen ja lapsen välistä kiintymyssuhdetta ja tarjoamassa lapselle hänen tarvitsemiaan korjaavia kokemuksia. Mäkelän ja Vierikon (2004, 86) mukaan konkreettinen kosketus ja todellinen fyysinen läheisyys viestittävät lapselle sanoja vahvemmin, että aikuinen haluaa olla lapselle avuksi.

Sijoitetut lapset ovat usein tottuneet pitämään itse huolta itsestään ja luottamaan vain itseensä, minkä takia heidän on vaikea asettua aikuisen ohjaukseen ja he saattavatkin joutua helposti auktoriteettiristiriitoihin omaohjaajan kanssa. (Bretherton 1996 teoksessa Punamäki 2005, 182; Mäkelä & Vierikko 2004, 85; Viitanen 2007, 14.) Toiveissaan pettyneen ja varuillaan olevan lapsen kanssa kiintymyssuhteen rakentaminen on haastavaa, sillä lapset voivat vastustaa omaohjaajan lähestymisyrityksiä ja pyrkivät kaikin tavoin mitätöimään ne ja eristäytymään oman maailman yksinäisyyteen ja yksin selviy-

tymiseen. Toisinaan lapset saattavat rikkoa tavaroita tai käyttäytyä muuten aggressiivisesti, jos heistä tuntuu, ettei heidän asiaansa ole kuultu. (Mäkelä & Vierikko 2004, 86; Viitanen 2007, 14, ks. myös Punamäki 2005, 182–184.) Omaohjaajalta vaaditaankin kärsivällisyyttä ja pitkäjänteisyyttä kiintymyssuhteen tukemisessa ja rohkaistessaan lapsia ja nuoria tunteidensa ilmaisuun ja kokemusten jakamiseen. On myös ensisijaisen tärkeää, ettei omaohjaaja suoraan reagoi lapsen käytökseen, vaan kykenee näkemään käytöksen läpi lapsen todelliset tarpeet (ks. kappale 4.3.2).

Lapsen tuntemaan opettelu sekä omaohjaajasuhteen muodostuminen ja syveneminen sille tasolle, että omaohjaaja pystyy tarjoamaan lapselle korjaavia kokemuksia, vaativat aikaa. Tuovila (2001, 39) korostaakin sitä, että omaohjaajalle ja omaohjattavalle olisi hyvä varata tarpeeksi kahdenkeskistä aikaa, esimerkiksi kerran viikossa. Kun kahdenkeskisen ajan järjestämisestä pidetään kiinni, lapsi tietää, että sen hetken omaohjaaja on vain häntä varten (Tuovila 2001, 39). Lapsi ei välttämättä osaa ottaa tällaista kahdenkeskistä aikaa vastaan, sillä hän ei ole ehkä tottunut siihen, että kukaan varaisi aikaa häntä varten ja saattaakin aluksi vastustella sitä. Olisi kuitenkin tärkeää, että siitä pidetään kiinni, jotta lapsi näkee, että hän on tärkeä ja omaohjaaja *haluaa* olla hänen kanssaan. Tämä tukee lapsen minäkuvaan sekä auttaa nuorta luottamaan omaohjaajan pysyvyyteen.

Omaohjaajuudesta ja kiintymyssuhteesta on tehty useita tutkimuksia. Seuraavalla sivulla olevassa taulukossa (taulukko 2) esittelen oman opinnäytetyöni kannalta keskeisempiä tutkimuksia. Haapsaari ja Pasanen (2007) tutkivat opinnäytetyössään omaohjaajuutta kiintymyssuhteen rajojen asettamisen näkökulmasta. Heidän tutkimukseensa osallistui yhteensä 13 omaohjaajaa kahdesta eri lastenkodista. Tutkimuksen mukaan omaohjaajat pitivät kiintymyssuhteen rajoittamista tarpeellisena, jotta lapsen etu ja omaohjaajatyön perustehtävä toteutuisi. Esimerkiksi tilanteissa, joissa omaohjattava haluaa omia omaohjaajan kokonaan itselleen ja käyttäytyy mustasukkaisesti, on tutkimukseen osallistuneiden omaohjaajien mielestä rajanvedon paikka. Kuitenkin sekä Haapsaaren ja Pasanen että omassa opinnäytetyössäni teoriapohja osoittaa sen, että yksi omaohjaajuuden keskeisimmistä tehtävistä on tarjota lapselle mahdollisuus turvalliseen ja korjaavaan kiintymyssuhteeseen, jossa mustasukkainen käytös on normaalia (ks. esim. Lahdenperä & Pesonen 1994 teoksessa Lahdenperä & Moilanen 1996, 71). Tätä dilemmaa pohdin lisää luvuissa kuusi (s.46) ja kahdeksan (s.61).

TAULUKKO 2. Aikaisemmat tutkimukset.

Tekijä, vuosi	Haapsaari & Pasanen 2007
Tutkimusmuoto	Opinnäytetyö
Tutkimuksen aihe	Lastenkodin omahoitajat kiintymyssuhteen rajojen asettajina
Tutkimuksen toteutus	Laadullinen tapaustutkimus. Aineisto hankittiin survey-kyselylomakkeella, johon vastasi 13 omahoitajaa kahdesta eri lastenkodista. Analyysi tehtiin käyttämällä teemoittelua.
Tutkimuskysymykset	1. Kuinka tarpeellista on rajojen asettaminen lastenkodin omahoitajasuhteessa esiintyvälle kiintymykselle? 2. Kuinka lastensuojeluyksiköissä ohjeistetaan omahoitajaa kiintymyssuhteen rajoittamistilanteita varten?
Keskeiset tulokset	Kiintymyssuhteen rajoittamista pidetään tarpeellisena, jotta lapsen etu ja omahoitajatyön perustehtävä toteutuisi. Ohjeistusta ei koettu olevan saatavilla. Keskustelua ja yhteisiä pelisääntöjä kaivattiin lisää.
Tekijä, vuosi	Koskinen 2011
Tutkimusmuoto	Opinnäytetyö
Tutkimuksen aihe	”Sai olla kahdestaan” Vuorovaikutusleikkiryhmä osana lastensuojelulaitoksen omaohjaajatyöskentelyä
Tutkimuksen toteutus	Toiminnallinen opinnäytetyö, joka toteutettiin yhteistyössä lastensuojelulaitoksen henkilökunnan kanssa.
Toiminnallinen osuus	Aluksi arvioitiin asukkaiden käyttäytymistä, jonka perusteella heidät jaettiin kahteen ryhmään: kummassakin kaksi nuorta omaohjaajineen. Ryhmille järjestettiin terapeutista ryhmätoimintaa soveltaen Theraplayn menetelmiä.
Tutkimuksen lopputulos	Palautteiden perusteella ryhmätoiminta oli hyödyttänyt toimintaan osallistuneita nuoria sekä omaohjaajien työtä heidän kanssaan. Sen koettiin myös lähentäneen ja syventäneen omaohjaajasuhdetta.
Tekijä, vuosi	Jouppila 2007
Tutkimusmuoto	Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Tutkimuksen aihe	Lapsen kiintymys lastensuojeluprosessissa – sosiaalityöntekijä kiintymyssuhteen asiantuntijana?
Tutkimuksen toteutus	Aineisto hankittiin teemahaastatteluilla (8kpl) ja analysoitiin käyttämällä teemoittelua.
Tutkimuskysymykset	1. Millä tavalla lapsen kiintymyssuhteita voidaan huomioida ja tukea lastensuojeluprosessissa? 2. Onko kiintymyksen arvioiminen tärkeää ja kuuluuko se sosiaalityöntekijän tehtäviin? 3. Onko lastensuojelun sosiaalityöntekijällä taitoa ja välineitä kiintymyksen arviointiin?
Keskeiset tutkimustulokset	Lastensuojelutyön perustehtävä kietoutuu lapsen kiintymyksen tukemiseen. Sosiaalityöntekijän valmius kiintymyksen arvioimiseen perustuu pääasiassa ammatillisiin lisäkoulutuksiin, tarkkaan arjen havainnointikykyyn sekä yleiseen lapsen edun ymmärrykseen, mutta jos tarvitaan täsmällisiä kehityopsykologisia kiintymyssuhteen arviointeja, ne pyydetään varsinaisilta asiantuntijatahoilta. Sosiaalityöntekijä on siis kiintymyksen asiantuntija tietyin ehdoin.

Koskisen (2011) opinnäytetyö oli toiminnallinen opinnäytetyö, jossa nuorista ja omaohjaajista muodostettiin kaksi ryhmää. Näille ryhmille sitten järjestettiin terapeutista ryhmätoimintaa Theraplayn menetelmiä soveltaen. Tutkimustulosten mukaan tällaisen toiminnan koettiin lähentävän ja syventävän omaohjaajasuhdetta. Oman tutkimukseni kannalta tämä oli mielenkiintoinen tulos, sillä opinnäytetyöni pohjalta nousi tarve konkreettisille metodeille kiintymyssuhteen muodostumisen tukemiseksi (ks. kappale 8.2 s. 61).

Jouppila (2007) tutki pro gradu –tutkielmassaan sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuutta kiintymyssuhteesta. Tutkimustulosten mukaan lastensuojelutyön perustehtävä kietoutuu lapsen kiintymyksen tukemiseen, mikä oli oman opinnäytetyöni näkökulmasta katsottuna positiivinen tutkimustulos. Tulosten mukaan sosiaalityöntekijöiden valmius arvioida kiintymystä perustuu pääasiassa erilaisiin ammatillisiin lisäkoulutuksiin. Tämä tieto sai minut ajattelemaan, että myös omaohjaajien keskuudessa olisi hyvä tehdä sellainen tutkimus, jossa arvioitaisiin omaohjaajien asiantuntijuutta kiintymyssuhteesta ja sen tuomista haasteista lastenkotiarkeen (ks. kappale 8.2 s. 61).

6 TUTKIMUSTULOKSET – HAASTATTELUTEEMOJEN LÄPIKÄYNTI

Kuten aikaisemmin on käynyt ilmi, tutkimukseeni osallistui yhteensä viisi 16–17-vuotiasta nuorta kolmesta eri lastenkodista. Kahdessa lastenkodissa oli tapana nimetä nuorelle kaksi omaohjaajaa, joten kolmella haastattelemistani nuorista oli kaksi omaohjaajaa, jolloin tutkittavia omaohjaajasuhteita oli yhteensä kahdeksan. Tässä luvussa käyn läpi jokaisesta haastatteluteemasta nousseet asiat ja peilaan niitä suhteessa teoriaan. Tutkimuskysymyksiin paneudun tarkemmin seuraavassa luvussa.

6.1 Nuorten käsitys omaohjaajuudesta ja sen kehittämistarpeista

Kaikkien haastattelemini nuorten mielestä omaohjaajan ensisijainen tehtävä on olla perillä nuoren asioista ja ”tietää, missä mennään”. Omaohjaajan tehtäviin kuuluu nuorten mukaan myös nuoren asioiden hoitaminen, kuten aikatauluista huolehtiminen, raha-asioista päättäminen ja yhteydenpito perheeseen mm. kotilomiin liittyen. Nuoret kertoivatkin, että heidän omaohjaajansa huolehtivat mm. siitä, että koulunkäynti sujuu, raha-asiat ovat kunnossa, ja tarvittaessa he pitivät myös huolta siitä, että nuori on syönyt ja hänellä on puhtaita vaatteita. Kaksi nuorista mainitsi myös, että omaohjaaja on se, joka tukee nuorta vaikeissa tilanteissa enemmän kuin muut työntekijät. Eräs nuorista oli sitä mieltä, että omaohjaajuuteen kuuluu ammatillisen suhteen lisäksi myös kaverillinen suhde.

”No kaikilla se ei mee niin, mutta mun mielestä siihen kuuluu se, että tulee semmonen tunne, että voi olla kaveritasolla myös omahoitajan kanssa. Et se ei oo pelkästään semmonen ammatillinen, vaan et voi puhuu myös semmosista asioista, mistä puhuis vaikka kaverille tai hyvälle ystävälle.”

Kaverillisen suhteen muodostumisessa nuoren ja omaohjaajan välille on monta aspektia. Se, että omaohjaaja lukeutuu nuoren ystäviin, kertoo mielestäni erinomaisesta luottamuksesta nuoren ja omaohjaajan välillä sekä nuoren syvästä kiintymyksestä omaohjaajaan. Tämä on tietysti hyvä asia siinä mielessä, että se mahdollistaa korjaavat kokemukset, kun nuori on pystynyt niin syvästi kiintymään omaohjaajaan. Kiintymyssuhdevaurioita ei päästä korjaamaan ellei synny korvaavaa kokemusta, ja korvaavia ja korjaavia

kokemuksia ei synny ilman kiintymystä. Toisaalta jossakin vaiheessa tulee kuitenkin väistämättä eteen se tilanne, kun omaohjaajasuhde katkeaa esimerkiksi nuoren siirtyessä lastenkodista muualle. Tällöin olisikin tärkeää, että nuorta valmistellaan siihen tilanteeseen jo etukäteen ja lapsen lähdön jälkeen häneen pidetään edelleen yhteyttä. Tällöin suhde ei katkea yhtäkkiä, vaan lapselle annetaan mahdollisuus sopeutua uuteen tilanteeseen, jolloin siitä ei muodostu nuorelle uutta hänen luottamustaan tuhoavaa hylkäämiskokemusta. Haapsaari ja Pasanen (2007, 40, 43) tuovat opinnäytetyössään esille sen, että on tärkeää, ettei nuorella ole omaohjaajasuhteesta ja sen kestosta epärealistista kuvaa, vaan omaohjaajan on luotava suhteelle rajat ja kerrottava niistä myös nuorelle. Myös omaohjaajan on huolehdittava kiintymästä liikaa nuoreen, jotta hänen ammatillinen suhtautumisensa nuoreen ja hänen asioihinsa ei vaarantuisi (Haapsaari & Pasanen 2007, 40–41).

Omaohjaajuuden kehittämisideoita nuorilta nousi jonkin verran. He kaipasivat mm. sitä, että omaohjaaja kuuntelisi enemmän nuorta ja nuoren mielipiteitä ja sitä kautta ymmärtäisi nuorta paremmin. Nuoren mielipiteen huomioon ottamista toivottiin mm. omaohjaajan valintaan. Toivottiin myös, että omaohjaajaa voisi tarvittaessa vaihtaa, sillä kaikki eivät tule toimeen keskenään. Joustavuutta ja tilannetajua kaivattiin myös yleisellä tasolla. Eräs nuori toivoi, että omaohjaaja hoitaisi asioita silloin, kun pyydetään, eikä viivästyttäisi niiden hoitoa sillä perusteella, että asian ehtii hoitaa myöhemminkin. Toivottiin myös, että ne työntekijät, jotka lastenkodissa päättävät asioista, viettäisivät enemmän aikaa osastolla, jotta he tietäisivät, millaista arki siellä todella on.

”...että pystyy joustaa tilanteessa. Ois semmonen, että kaikkee ei tehdä niinku ohjekirjan mukaan vaan tilanteen mukaan.”

”Hoitaa asioita, ku pyytää. Mulle siitä on valitettu, että mä hoidan asioita liian viime tingassa. Ja nyt, ku mä hoidan niitä etukäteen, ni ne on vaa sillee, et ”ihan ku sä oisi lähössä jo ens viikolla sinne””.

”Jos se (osastonhoitaja) on töissä, ni se on yleensä sen toimistossa. Must tuntuu välillä, et se ei oikeesti tiedä, et mitä täällä osastolla on niinku se päivittäinen juttu. – – Ja se on aika surullista sillei, et jos se pyörittää niitä asioita niinku täällä paikan päällä, ni mun mielestä sen pitäis tietää minkälaista se on.”

Nuoret myös toivoivat, ettei omaohjaaja valittaisi turhasta. Esimerkiksi tupakoinnin suhteen eräs nuori toivoi, että omaohjaajat tyytyisivät varoittamaan terveydellisistä haitoista, mutta eivät valittaisi siitä jatkuvasti ja penkoisi nuoren omaisuutta takavarikoidakseen tupakat. Nuori ymmärsi, että lastenkodin piha-alueella ei saa tupakoida, mutta toivoi, ettei tupakoinnista valitettaisi, mikäli se tapahtuu muualla. Mielestäni tämä heijastaa sitä, että omaohjaajat kiinnittävät huomiota nuoren käyttäytymiseen sen sijaan, että nuori tulisi viesteineen ja tarpeineen aidosti kohdatuksi (ks. kappaleet 4.3.1 ja 4.3.2).

Eräs nuorista nosti esille, että omaohjaajan tulisi pyrkiä nuoren kotiuttamiseen. Hänen mielestään siihen ei pyritä tarpeeksi. Hän ehdotti, että laitoksessa oloaikana olisi eräänlaisia ”koejaksoja”, jotka nuori viettäisi kotona. Siten voitaisiin testata sujuuko kotona asuminen. Kotilomia on hänen mielestään liian vähän siihen nähden, että niiden perusteella voitaisiin tehdä johtopäätöksiä siitä, onnistuuko nuoren kotiuttaminen.

6.2 Nuorten minäkuva omin ja omaohjaajan silmin

Haastattelun alkupuolella pyysin nuoria valitsemaan tuomistani adjektiivikorteista sellaisia adjektiiveja, jotka jollakin tavalla kuvaavat heitä itseään. Myöhemmin pyysin heitä myös valitsemaan sellaiset adjektiivit, millaisena he uskovat omaohjaajan näkevän heidät. Valmiiden adjektiivien lisäksi nuoret saivat myös keksiä omia, jos korteista ei tuntunut löytyvän sopivia. Nuorten valitsemat adjektiivit luokittelin sitten joko negatiivissävyytteiksi, neutraaleiksi tai positiivissävyytteiksi. Vastaukset olivat varsin mielenkiintoisia. Nuorten valitsemista itseään kuvaavista adjektiiveista suurin osa oli joko neutraaleja tai negatiivissävyytteisiä (taulukko 3). Selkeästi positiivisia adjektiiveja oli vain muutama. Kuitenkin niissä adjektiiveissa, jotka nuoret valitsivat kuvaamaan omaohjaajan näkemystä heistä, oli positiivissävyytteisiä lähes yhtä monta kuin negatiivissävyytteisiäkin.

Nuorista kaksi sanoi, että heidän itsetuntonsa ei ole muuttunut lastenkodissa oloaikana. Toinen heistä kertoi kuitenkin olevansa nykyään rauhallisempi kuin lastenkotiin tullessaan. Kaksi nuorista taas sanoi, että heidän itseluottamuksensa on kohonnut sinä aikana, kun he ovat olleet lastenkodissa. Yksi sanoi, ettei hänellä ole itseluottamusta lainkaan, vaan hän vihaa itseään.

TAULUKKO 3. Nuoren minäkuva omin ja omaohjaajan silmin

Nuoren valitsemat adjektiivit itsestään	Nuoren käsitys omaohjaajan näkemyksestä
Vapaa, varuillaan, avoin, laiska ja tarkkaavainen	Vahva, mustalammas ja pirteä
Laiska, avoin, rauhallinen, kiireinen ja hyväntuulinen	Itsenäinen, laiska ja välillä typerä
Laiska, avoin, kummallinen, pieni ja pirteä	Helposti suuttuva, “ei oo elämää”
Väsynyt, laiska, typerä, vihainen, ärsyyntynyt, kiireinen ja sulkeutunut	Hauska, vahva, laiska, mukava, erityinen ja ahdistunut
Ei ainakaan vapaa, hyväntuulinen, hermostunut, rauhallinen, ärsyyntynyt, avoin ja mustalammas	Mukava, epäluuloinen, ärsyyntynyt, sisäänpäin kääntynyt ja erityinen

Se, millaisena nuoret näkevät itsensä, juontaa juurensa pitkälti siihen minäkuvaan, joka heille on rakentunut varhaisessa kiintymyssuhteessa saatujen kokemusten pohjalta, ja heijastaa sitä kuvaa, jonka nuoren vanhempi on nuoresta muodostanut hänen käyttäytymisensä perusteella. Tähän pohjautuu myös se, miten nuoret odottavat muiden suhtautuvan itseensä. (Becker-Weidman 2008, 40.) Niissä omaohjaajasuhteissa, joissa vallitsee luottamus, nuori voi kyetä korvaamaan sen kuvan itsestään, jonka hänen vanhempansa on hänestä muodostanut, sillä kuvalla, jonka hänen omaohjaajansa on hänestä muodostanut ja tätä kautta muodostaa uutta minäkuvaa itsestään (vrt. persoonallisuuden eheytyminen kappaleessa 4.3.3). Olikin mielenkiintoista huomata, että vaikka nuori saattoikin kuvata itseään pääsääntöisesti negatiivissävytteisillä adjektiiveilla, kykeni hän kuitenkin näkemään itsessään omaohjaajan silmin myös positiivisia piirteitä. Mielestäni tämä kertoo siitä, että omaohjaajat ovat onnistuneet eheyttämään nuoren minäkuvaa edes jollakin lailla, sillä nuori kykenee ikään kuin omaohjaajansa kautta näkemään itsessään enemmän positiivisia puolia. Toivon, että tämä pieni mielikuvaharjoitus laittoi nuoria ajattelemaan, että ehkä he todella ovat vahvoja ja erityisiä, jollaisina he ajattelevat heidän omaohjaajansa heidät näkevän.

6.3 Nuoren kuva omaohjaajastaan

Pyysin nuoria miettimään omaohjaajaansa ja valitsemaan adjektiiveja, jotka nousivat ensimmäisenä mieleen. Isokorven (2008, 82) mukaan se, millaisena lapset näkevät toiset ihmiset – tässä tapauksessa nuoret omaohjaajansa – määrittyy kiintymyssuhteen turvallisuuden perusteella. Nuorten valitsemat adjektiivit kulkivatkin aikalailla käsikädessä nuorten ja omaohjaajan välisen luottamuksen kanssa (ks. kappale 6.5). Mikäli luottamusta ei ollut syntynyt, nuoren valitsemat adjektiivit olivat pääsääntöisesti negatiivissävytteisiä. Niissä omaohjaajasuhteissa, joissa nuori sanoi luottavansa omaohjaajaan, nuoren valitsemat adjektiivit olivat selkeästi positiivissävytteisempiä.

Ensimmäisten mielikuvien jälkeen pyysin nuoria miettimään vielä tarkemmin, mitä sellaisia piirteitä heidän omaohjaajassaan on, joita he ihailevat tai toivoisivat olevan myös heissä itsessään, ja vastaavasti, mitä ärsyttäviä tai negatiivisia piirteitä omaohjaajista löytyy. Kahdeksasta omaohjaajasuhteesta viisi oli sellaisia, joissa nuori ei osannut nimetä omaohjaajassaan sellaisia piirteitä, joita ihailisi tai toivoisi olevan myös itsessään. Mielestäni tämä kertoo siitä, että nuorten on vaikea samaistua omaohjaajiinsa (ks. kappale 4.3.2.) Näistä viidestä suhteesta kolmessa nuori ei luottanut omaohjaajaansa ja kahdessa nuori luotti jollain lailla (ks. kuvio 5). Näistä omaohjaajasuhteista nousi esille toive, että omaohjaaja kiinnittäisi enemmän huomiota siihen, miten hän puhuttelee nuorta.

”N: No... se on nyt ainaki kaikista tyhmin ohjaaja täältä koko paikasta. Ei vaan mun mielestä vaan kaikkien ketä täällä asuu ja on asunu. – –

H: Puhuukse kaikille nuorille samalla tavalla vai tuntuuks susta et se on jotenki sua kohtaan erilainen?

N: Se puhuu aika monelle samal lailla joo. Sen takii kaikki vihaa sitä.”

Eräs näistä nuorista kertoi omaohjaajansa olevan laiska, jota hän perusteli sanomalla, että omaohjaaja katsoo jatkuvasti televisiota. Nuori mainitsi asiasta useamman kerran haastattelun aikana eri tilanteissa ja se selvästi häiritsi ja ärsytti häntä. Hän jopa mainitsi, että hänen tekisi mieli tehdä sen takia valitus epäammattimaisesta käytöksestä. Kun omaohjaaja ei ole läsnä ja nuorelle saatavilla, ei nuori myöskään tule kohdatuksi, mikä olisi luottamuksen heräämisen kannalta välttämätöntä (ks. luku 5).

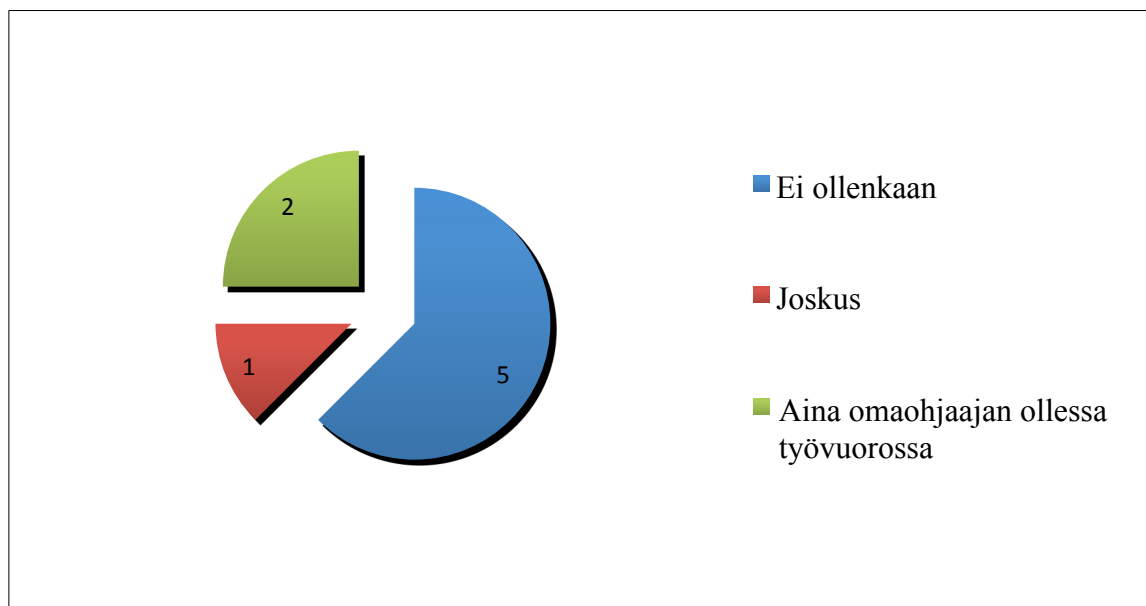
”...hän (omaohjaaja) ei pyri es olemaa nuorten kans tekemisissä tai sitte jos hänelt kysyy jotai, ni ”odota hetki, mä katon tv:tä””.

Omaohjaajasuhteista kolme puolestaan oli sellaisia, joissa nuoret löysivät omaohjaajistaan ihailtavia piirteitä ja sellaisia asioita, joita toivoivat olevan myös itsessään (vrt. samaistuminen kappaleessa 4.3.2). Näistä suhteista kahdessa nuori sanoi luottavansa omaohjaajaansa. Siinä yhdessä omaohjaajasuhteessa, jossa nuori koki, ettei tule toimeen omaohjaajan kanssa eikä luota häneen, nuori kuitenkin sanoi ihailevansa omaohjaajan itsevarmuutta ja suorasukaisuutta ja toivoi, että myös itse uskaltaisi useammin sanoa asioita suoraan. Muita nuorten mainitsemia ihailtavia piirteitä näissä omaohjaajissa olivat mm. vapaus, päättäväisyys ja sinnikkyys. Eräs nuorista kertoi ihailevansa omaohjaajassaan kykyä antaa muiden olla sellaisia kuin he ovat, eikä hän pyri muuttamaan heitä, ja nuori toivoikin, että pystyisi itse myös samaan. Negatiivisiksi piirteiksi näissä kolmessa omaohjaajassa mainittiin mm. turhasta valittaminen (esimerkiksi kouluasioissa) ja ajoittainen nuoren kokemus siitä, että omaohjaaja on etäinen. Eräs nuorista mainitsi myös sen, että omaohjaaja suuttuu liian helposti, vaikka sanookin, että hänelle saa puhua suoraan.

”Mutta ei sitä uskalla sanoo, jos tietää, että toinen räjähtää tai toinen suuttuu tai rupee pitää mykkäkoulua tai... Siitä tulee vähän semmonen fiilis, et se ei oo niinku ohjaaja. Se on enemmänki yks nuorista.”

6.4 Nuoren ja omaohjaajan kahdenkeskinen aika

Tiedustellessani nuorilta, kuinka usein he viettivät kahdenkeskistä aikaa omaohjaajan kanssa, vastaukset vaihtelivat todella paljon (kuvio 4). Kaksi omaohjaajasuhteista oli sellaisia, joissa nuori sanoi viettävänsä omaohjaajan kanssa kahdenkeskistä aikaa aina omaohjaajan ollessa työvuorossa. Heidän kohdallaan yhteinen tekeminen oli useimmiten vain jutustelua ja yhdessä oleskelua. Toisinaan he saattoivat myös lähteä kaupungille esimerkiksi kahville tai ostoksille, jos oli jotakin sellaista ostettavaa, jota nuori tarvitsi. Yhdessä omaohjaajasuhteessa nuori sanoi viettävänsä omaohjaajan kanssa joskus kahdenkeskistä aikaa, mutta ei kovin usein. Hänen mielestään kahdenkeskistä aikaa oli kuitenkin riittävästi. Yhdessä he tekivät ”mitä milloinkin”. Toisinaan he kävivät myös yhdessä kaupungilla.

KUVIO 4. Nuoren ja omaohjaajan kahdenkeskinen aika

Omaohjaajasuhteista viisi oli sellaisia, joissa nuori sanoi, ettei vietä omaohjaajan kanssa lainkaan kahdenkeskistä aikaa (kuvio 4). Näistä omaohjaajasuhteista kolmessa nuori sanoi, ettei halua viettää omaohjaajan kanssa aikaa, vaan yrittää välttää sitä mahdollisimman paljon, sillä ei tule tämän kanssa toimeen. Kaksi omaohjaajasuhteista oli sellaisia, joissa yksi niistä nuorista, jolla oli kaksi omaohjaajaa, sanoi, ettei häntä kiinnosta viettää omaohjaajien kanssa aikaa. Silti hän kuitenkin vaikutti olevansa selkeästi harrmissaan siitä, ettei hänellä ole ollut ainuttakaan omaohjaajapäivää, jolloin hän olisi saanut viettää kahdenkeskistä aikaa omaohjaajan kanssa tehden jotakin kivaa yhdessä. Hänen kohdallaan omaohjaajat olivat vaihtuneet useamman kerran, eikä yhdenkään omaohjaajan kanssa oltu järjestetty omaohjaajapäivää tai ne olivat syystä tai toisesta aina peruuntuneet.

*”Pitäis olla sellanen omaohjaajapäivä, mut ei oo ollu kahteen vuoteen ny.
– – Vaikka kaikilla muilla nuorilla on jo ollu sellanen. Pariinki otteeseen.”*

Eräs nuorista kertoi, että heillä oli ollut aikaisemmin sellainen systeemi, että jokaisella nuorella oli viikoittain etukäteen sovittu tapaaminen omaohjaajan kanssa. Siitä oli kuitenkin kulunut jo pidemmän aikaa, kun tällainen tapa oli lopetettu. Kysyessäni nuoren mielipidettä siihen, kumpi systeemi hänen mielestään on parempi, hän vastasi näin:

”No toisaalta se on kiva, et sille on oma aikansa. Ni sit tietää että sillä on... että se aika kun sä vietät sen omaohjaajan kanssa ni se on sulle eikä se oo kellekään muulle. Mut sit taas toisaalta ku kaikkien muitten kaikkien ohjaajien kanssa ei tuu toimeen, että sulle määrätään kaks omaohjaajaa ja sit sulle sanotaan, että nää on nyt sun ja näitten kanssa työskentelet niin kauan ku sä asut täällä tulit toimeen tai et. Niin se, että sitten ku tulee semmonen aika, että nyt tavataan ja keskustellaan, ni sit se on hirveen vaikeeta semmosen ihmisen kanssa, josta ei pidä.”

Haastattelussani kysyin nuorilta, minkälaiset hetket omaohjaajan kanssa ovat kaikista kivoimpia ja mukavimpia. Nuorista kolme sanoi, että kivointa on silloin, kun he saavat luvan esimerkiksi olla enemmän ulkona tai pääsevät käymään kotona. Mukavimpiin hetkiin lukeutuivat myös ne, kun sekä nuori itse että omaohjaaja ovat molemmat hyvällä tuulella ja jaksavat panostaa siihen, ettei tule riitoja. Kaksi nuorta puolestaan sanoivat näin:

”Ehkä semmoset hetket, ettei tarvii miettiä, että tuleeko yhtäkkiä jotain muuta menoo ohjaajalle. Et tietää, että se on siinä, ja voi olla ihan rennosti. Ei tarvii laskee minuitteja, et kohta se lähtee pois.”

*”H: No mikäs on sun mielest kaikist semmonen kivoin asia, mitä te teette?
N: Mennää rullakebabille.”*

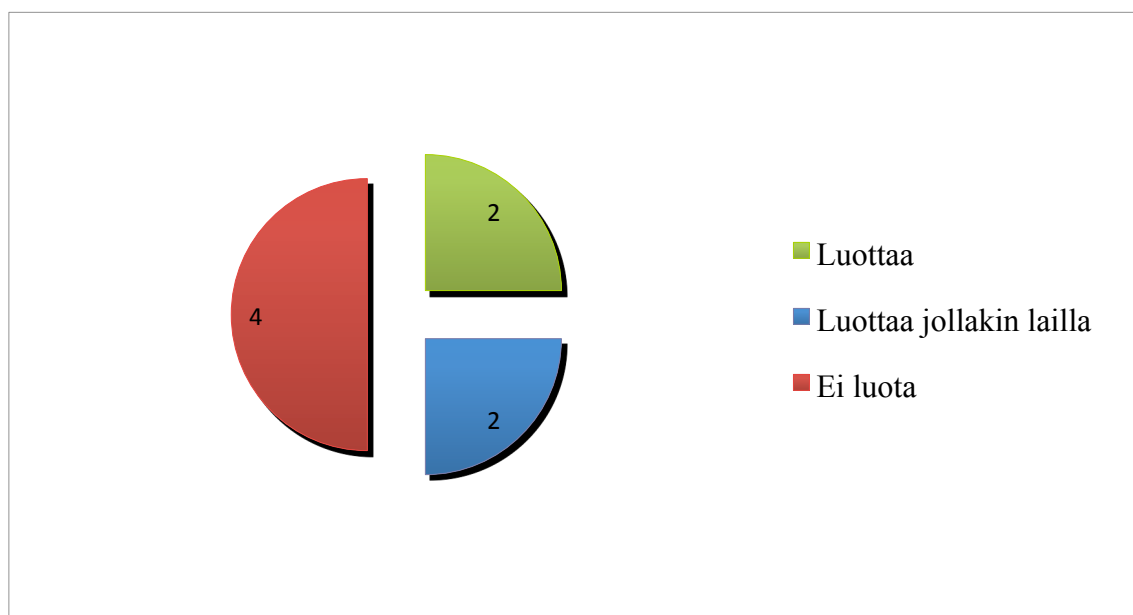
Vastaavasti tyhmimpiin hetkiin omaohjaajan kanssa lukeutuivat mm. omaohjaajan valittaminen turhasta, jankkaaminen samasta asiasta sekä kaikenlaiset erimielisyydet ja riidat. Eräs nuorista mainitsi, että hänen mielestään kaikkein ärsyttävintä on se, kun omaohjaaja syyttää häntä jostakin, mitä hän ei ole tehnyt, eikä usko tai kuuntele nuorta. Uskon, että nuoren kokemus siitä, ettei omaohjaaja luota häneen, on yksi suuri syy siihen, miksi nuori tietoisesti pitää etäisyyttä omaohjaajaan. Nuoren voi olla vaikea luottaa omaohjaajaan ja kertoa hänelle asioita, jos hän ajattelee, ettei omaohjaaja kuitenkaan luota siihen, mitä hän sanoo. Mielestäni olisi tärkeää, ettei omaohjaaja osoita nuorta kohtaan epäluottamusta, sillä jotta kokemukset omaohjaajasuhteessa voivat olla nuorta eheyttäviä, on niiden liittyttävä nuoren kokemukseen omaohjaajasta luotettavana, turvalisena ja huolta pitävänä aikuisena (Tuovila 2001, 37, ks. kappale 4.3.3).

Yksi nuorista sanoi myös, että tyhmintä on se, kun hänen omaohjaajallaan on toinenkin nuori omaohjattavanaan, eikä nuori haluaisi jakaa omaohjaajaansa. Kun nuori omii omaohjaajaansa ja käyttäytyy mustasukkaisesti, kertoo se Haapsaaren ja Pasasen (2007, 43) opinnäytetyöhön osallistuneiden omaohjaajien mielestä siitä, että nuorella on omaohjaajasuhteesta epärealistinen kuva ja tällöin olisi tärkeää tarkentaa omaohjaajan ja nuoren välisen suhteen rajoja. Eräs toinen haastattelemistani nuorista toi esille sen, että hänen omaohjaajan ollessa poissa, esimerkiksi lomalla, nuori käyttäytyy lastenkodissa sopimattomasti ja tottelemattomasti. Myös tällaisissa tilanteissa, joissa nuori antaa omaohjaajalleen niin merkityksellisen roolin, ettei kuuntele tai tottele muita työntekijöitä, on Haapsaaren ja Pasasen (2007, 43) tutkimuksen mukaan rajanvedon paikka. Toisaalta myös pienet lapset ovat turvallisissa kiintymyssuhteissaan mustasukkaisia, jos heidän kiintymyksen kohteensa jakaa huomiota jollekin toiselle. Näin ollen on mielestäni normaalia, että myös nuoret tahtovat omia omaohjaajansa itselleen. Tässäkin tilanteessa omaohjaajien olisi hyvä muistaa miettiä nuoren käytöksen todellista merkitystä. Kyse ei ole nuoren itsekkästä halusta omia omaohjaaja kokonaan itselleen, vaan kertoo nuoren kiintymyksestä ja syvästä tarpeesta olla jollekin tärkeä. (ks. Lahdenperä & Pesonen 1994 teoksessa Lahdenperä & Moilanen 1996, 71.)

6.5 Nuoren luottamus omaohjaajaan

Kahdeksasta omaohjaajasuhteesta kaksi oli sellaisia, joissa nuori sanoi luottavansa omaohjaajaansa (kuvio 5). Luottamusta herätti mm. se, ettei omaohjaaja muistuttele huonoista tapahtumista ja ajoista. Toinen luottamusta herättävä asia oli se, että nuori tiesi, ettei omaohjaaja kerro hänen asioitaan eteenpäin, vaan pitää ne omana tietonaan. Näissä luottamusta herättävissä omaohjaajasuhteissa nuoret kokivat, että he pystyivät puhumaan omaohjaajille avoimesti ja rehellisesti. Toinen nuorista sanoi, ettei ole sellaista asiaa, josta hän ei omaohjaajalleen kertoisi. Hän myös kysyi omaohjaajalta neuvoa kaikenlaisissa asioissa. Toinen kertoi puhuvansa henkilökohtaisista ja kipeistä asioista mieluiten terapeutille, mutta koki pystyvänsä kertomaan omaohjaajalleen mm. sellaisista terveydellisistä asioista, joista ei halua muille kertoa. Neuvoa hän kysyi lähinnä raha-asioissa. Näissä omaohjaajasuhteissa nuoret myös kokivat, että he voivat olla omaohjaajan kanssa oma itsensä, eikä heidän tarvitse esittää tai vetää roolia. Heidän oli myös helpompi näyttää tunteitaan omaohjaajalle kuin muille työntekijöille. Toinen heistä pystyi näyttämään kaikenlaisia tunteita, toinen näytti muita tunteita paitsi surullisuut-

ta, jota ei halunnut muiden näkevän. Yhteisenä tekijänä näissä omaohjaajasuhteissa oli se, että näiden nuorten omaohjaajat kestivät nuorten tunteenpurkaukset ja reagoivat niihin ammatillisesti (ks. kappale 4.3.2).

KUVIO 5. Nuoren luottamus omaohjaajaan

Kaksi omaohjaajasuhteista oli sellaisia, jossa nuori sanoi luottavansa omaohjaajaansa jollain tasolla (kuvio 5). Toisen nuoren kohdallaan riippui aihepiiristä, voiko hän puhua omaohjaajalle suoraan vai ei. Nuori koki, että esimerkiksi huumehistoriastaan ja kaveistaan hän ei voi omaohjaajalleen kertoa. Nuori kertoi voivansa olla omaohjaajan kanssa oma itsensä, mutta kaunistelewansa joitakin asioita, jotta ei tulisi ongelmia (vrt. miellyttäminen välttelevässä kiintymyssuhteessa kappaleessa 3.2.2).

”Kai mä siihen jollakin tavalla voin luottaa, mut jos mä en pysty puhuu sille mun asioista, ni ei se oo sillon luottamista.”

Toinen nuori puolestaan kertoi, että hän luottaa omaohjaajaansa vähemmän kuin muihin työntekijöihin omaohjaajan ristiriitaisesta käytöksestä johtuen: ensin hän lupaa jotakin, sitten peruu sen. Nuori kuitenkin koki, että hän voi olla omaohjaajan seurassa oma itsensä ja puhua hänelle myös henkilökohtaisista ja kipeistä asioista, vaikkakin hänen on helpompi puhua niistä muille työntekijöille. Näissä omaohjaajasuhteissa toinen nuorista koki, että hänen on helpompi näyttää tunteita omaohjaajalle kuin muille työntekijöille, sillä nuori tuntee hänet parhaiten ja myös omaohjaaja tuntee nuoren parhaiten. Toinen taas kertoi, että hänen on helpompi näyttää tunteitaan muille kuin omaohjaajalle. Osal-

taan tähän varmasti vaikuttaa se, että nuoren huutaessa omaohjaajalle, omaohjaaja reagoi huutamalla takaisin. Tällainen omaohjaajan negatiivinen reagointi nuoren tunteiden purkaukseen voi luoda nuorelle tunteen, että omaohjaaja kestä ei hänen sisäistä maailmaansa ja pysty näkemään vihaisuuden tunteiden taakse (ks. kappaleet 4.2 ja 4.3.2).

Omaohjaajasuhteista puolet olivat sellaisia, joissa nuori ei luota omaohjaajaansa (kuvio 5). Epäluottamusta herättivät mm. nuoren ja omaohjaajan väliset riidat. Eräs nuorista sanoi, ettei luota siksi, että omaohjaajat – kuten muutkin työntekijät – ovat lastenkodissa vain töissä, eivätkä ole aidosti kiinnostuneita nuoren asioista. Kuten olen aikaisemminkin jo todennut, Isokorven (2008, 82) mukaan kiintymyssuhteen turvallisuus määrittelee sen, millaisena näemme toiset ihmiset, ja turvaton kiintymyssuhde altistaa nuoren näkemään muut ihmiset epäluotettavina ja omaa etuaan tavoittelevina. Tästä voi olla kyse myös tämän nuoren kohdalla, sillä omaohjaajat ovat pyrkineet keskusteluun nuoren kanssa ja kyselleet häneltä henkilökohtaisiakin asioita, mutta nuori ei halua puhua heille. Näissä kaikissa omaohjaajasuhteissa, joissa luottamusta nuoren ja omaohjaajan välille ei ollut muodostunut, nuorten ja omaohjaajien väliset keskustelut koskivat lähinnä arkisia asioita. Neuvoa näiltä omaohjaajilta kysyttiin vain käytännön asioissa, kuten postiosoitteen vaihtamisessa tai missä jokin paikka sijaitsee. Näissä omaohjaajasuhteissa yksi nuorista koki, että hän voi olla oma itsensä ja osoittaa kaikenlaisia tunteita, joskaan hän ei kokenut koskaan olevansa esimerkiksi vihainen, pettynyt tai erityisen iloinen (vrt. tunteisiin yhteyden menettäminen kappaleessa 3.2.2).

”No ei oo ollu sellasta tunnetta. Ku mä oon aika sellanen passiivinen.”

Toiset nuoret puolestaan kokivat, että heidän täytyy vetää roolia omaohjaajan kanssa ja miettiä tarkkaan, mitä sanovat. He kertoivat olevansa jatkuvasti varuillaan ja yrittävänsä miellyttää. Heidän on myös vaikeampi näyttää tunteitaan omaohjaajalle kuin muille työntekijöille. Myös omaohjaajan kiinnostus koettiin teennäiseksi ja utelu ahdistavaksi. Näissä epäluottamusta herättävissä omaohjaajasuhteissa oli tyypillistä, että omaohjaaja reagoi nuoren vihaisuuden osoituksiin tai tahalliseen ärsyttämiseen huutamalla tai suutumalla takaisin. Eräs nuorista koki, että omaohjaaja suhtautui häneen jatkuvasti negatiivissävytteisesti.

”Se on ihan sama, millä päällä mä oon. Se (omaohjaaja) on aina samanlainen.”

Nuorten miellyttämishakuisuus ja jatkuva varuillaan olo heijastavat mielestäni heidän oppimiaan käyttäytymismalleja. Jos heidän omaohjaajansa eivät kykene vastaanottamaan nuoren negatiivisten tunteiden purkauksia ja suhtautumaan niihin ammatillisesti, vaan reagoivat niihin impulsiivisesti ja vihamielisesti, nuori alkaa välttää sellaista käytöstä, joka saa omaohjaajassa tällaisen reaktion aikaan. Aikaisemmin esimerkiksi nuoren vanhempi on saattanut reagoida nuoren sopimattomaan käytökseen rankaisemalla tai hylkäämällä. Tällöin kokemus siitä, että omaohjaaja ei siedä nuoren tunteenpurkausta ja ehkä jättää hänet siinä tilanteessa yksin, voi aiheuttaa nuorelle tunteen, ettei omaohjaaja siedä häntä itseään ja tulkitsee omaohjaajan tilanteesta lähtemisen hylkäämiseksi. Sinkosen (1999, 24) ja Raution (2004, 26) mukaan nimenomaan välttelevässä kiintymyssuhteessa on tyypillistä se, että aikuista pyritään miellyttämään, mikä aiheuttaa sen, että nuori tukahduttaa omia tarpeitaan ja suhde jää pinnalliseksi. (ks. kappaleet 3.2.2, 3.3 ja 4.3.2.)

Niissä omaohjaajasuhteissa, joissa nuori sanoi luottavansa omaohjaajaan edes jollakin tavalla, nuoret sanoivat omaohjaajan saavan heidät tuntemaan mm. kiitollisuutta, hyvän tuulisuutta, onnellisuutta, innostuneisuutta ja avoimuutta, mutta myös hermostuneisuutta ja pintojen kireyttä. Sitä vastoin niissä omaohjaajasuhteissa, joissa luottamusta ei ollut muodostunut, nuoret sanoivat omaohjaajan saavan heidät tuntemaan itsensä mm. levottomiksi, sulkeutuneiksi, vihaisiksi, nujerretuiksi, turhautuneiksi ja ärsyyntyneiksi. Huolimatta siitä, oliko nuoren ja omaohjaajan välille muodostunut luottamusta, nuorista kaikki kuitenkin kokivat, että heidän omaohjaajansa välittävät heistä ja heidän asioistaan. Kaikki omaohjaajat olivat nuorten mukaan myös rohkaisevia ja kannustavia.

Vaikka luottamuksellisen suhteen muodostuminen vie aikaa, tämän tutkimuksen valossa näyttäisi siltä, että pelkästään aika ei riitä luottamuksen syntymiseen. Kaksi niistä omaohjaajasuhteista, joissa luottamusta ei ollut muodostunut, oli sellaisia, joissa nuorella oli ollut kyseinen omaohjaaja vasta muutaman kuukauden. Toiset kaksi puolestaan oli sellaisia, joissa nuorilla oli kaksi omaohjaajaa, jotka olivat molemmat olleet nuorella yhtä kauan (yli 1,5 vuotta), mutta toiseen he luottivat ja toiseen eivät. Näissä omaohjaajasuhteissa, joissa nuori ei luottanut omaohjaajaan, ongelmaksi muodostuikin nuoren ja omaohjaajan erilaisuus, henkilökemioiden yhteentörmäys sekä se, että nuori joutui jatkuvasti olemaan varuillaan ja peittelemään todellisia tunteitaan (vrt. välttelevä kiintymyssuhde kappaleessa 3.2.2).

6.6 Nuoren suhde omaohjaajaan verrattuna suhteeseen muihin työntekijöihin

Omaohjaajasuhteista kaksi oli sellaisia, joissa nuori sanoi, ettei suhde omaohjaajaan eroa suhteesta muihin työntekijöihin, eikä nuoren kannalta ollut merkitystä sillä, oliko omaohjaaja töissä vai ei. Kolmessa omaohjaajasuhteessa nuori odotti enemmänkin niitä päiviä, kun omaohjaaja *ei* ole paikalla kuin niitä, jolloin hän olisi töissä. Omaohjaajan ollessa työvuorossa, nuoret kokivat olonsa ahdistuneiksi ja viettivätkin mieluummin aikaa ulkona tai omassa huoneessaan.

Omaohjaajasuhteista kolme oli kuitenkin sellaisia, joissa nuori odotti niitä päiviä, kun omaohjaaja olisi taas töissä ja omaohjaajan ollessa poissa nuoret kuvasivat oloansa mm. sanoilla ”*masentaa*” ja ”*ärsyttää*”. He kertoivat olevansa omaohjaajan kanssa läheisempiä kuin muiden työntekijöiden kanssa, ja omaohjaajan ollessa poissa, he olivat paljon sulkeutuneempia kuin silloin, kun omaohjaaja on töissä. He kokivat, että omaohjaaja ymmärtää heitä parhaiten, sillä omaohjaaja tuntee heidät ja tietää heidän asiansa (vrt. kappale 4.1), minkä vuoksi he kokivat, että olo lastenkodissa on helpompaa silloin, kun omaohjaaja on paikalla.

*”H: No, miltä susta tuntuu niinä päivinä ku se (omaohjaaja) ei oo töissä?
N: Hmm... No tääl on jotenki vaikeempi olla. Ja sillon haluais olla jotenki ulkopuolella ja tehä jotain ihan muuta ku olla täällä. Jotenki tänne tulee yhtäkkiä enemmän tekemistä, ku se on paikalla, ja sit jos se ei oo ni sit tulee semmonen fiilis, et pitää mennä peiton alle ja odottaa, että se tulee töihin.”*

Kun nuoret miettivät, onko heidän omaohjaajasuhteessaan tapahtunut jotakin muutosta verrattaessa nykyisyyttä suhteen alkuun, kävi ilmi, että kolmessa omaohjaajasuhteessa ei nuorten mielestä ollut tapahtunut mitään muutosta. Kahdessa omaohjaajasuhteessa nuoret puolestaan sanoivat, että he tulivat alussa omaohjaajan kanssa paremmin toimeen.

”Sillon ku mää tulin tänne, mää tykkäsin siitä. Kaikki haukku sitä mulle. Ja mää puolustin sitä. Sitte se alko olla mulleki yhtäkkii sellanen vittumaine. Ja mä aloin enemmän niinku vihaa sitä. Että se oli alussa paljo muka-

vampi. — se kuunteli ja se ei... jos se valitti, ni se valitti erilailla mitä nykyään ja se ei huutanu sillon mulle yhtään. Se oli ihan erilainen ku nytte.”

Loput omaohjaajasuhteet taas olivat muuttunut parempaan suuntaan: nuoresta ja omaohjaajasta oli tullut läheisempiä ja nuori pitää omaohjaajasta nykyään enemmän kuin alussa, jolloin he eivät juurikaan tunteneet toisiaan. Kaksi nuorista mainitsi myös, että heitä pelottaa se, että nuoren lähtiessä pois lastenkodista, suhde omaohjaajaan katkeaa. Omaohjaajien tulisikin kiinnittää huomiota siihen, että nuoria valmistellaan lastenkodista lähtöön ja siirtymä tehtäisiin nuorelle mahdollisimman kivuttomaksi (ks. s. 39).

”Yli kahden vuoden tärkeän ihmissuhteen pois jääminen kuvioista varsinkin itsenäiseen elämään lähtiessä ja se, että se (omaohjaaja) pitäisi unohtaa ja ikään kuin siirtyä täysin uuteen vaiheeseen elämässä ilman mitään tuttua edellisestä on vain yksinkertaisesti huono ajatus.”

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyössäni minulla ei ole ollut kompetenssia tutkia nuorten ja omaohjaajien välisen kiintymyssuhteen laatua, eikä sitä, ovatko nuoret saaneet näissä omaohjaajasuhteissa korjaavia kokemuksia. Tutkimuskysymyksiin vastatessani kuitenkin sivuan näitä aiheita ja esitän niistä varovaisia päätelmiä tutkimusaineistoni pohjalta, sillä ne liittyvät oleellisesti tutkimusaiheeseeni. Lukijan on kuitenkin hyvä muistaa, etteivät ne ole olleet tutkimukseni kohteena.

Näitä tutkimustuloksia lukiessa on hyvä muistaa, että se, millaisena nuori näkee ja kokee omaohjaajansa, juontaa juurensa hänen varhaisen kiintymyssuhteen turvallisuudesta/turvattomuudesta (Isokorpi 2008a, 82). Tiedostamattaan nuoret siirtävät omaohjaajasuhteisiinsa niitä tunteita ja mielikuvia, jotka on kohdistettu heidän varhaisiin ihmissuhteisiinsa (Tuovila 2001, 27). Kun tutkimustuloksia peilaa tähän tietoon, saa nuorten kokemuksista ja käyttäytymisestä kokonaisvaltaisemman kuvan.

Nuorten kokemukset omaohjaajistaan, omaohjaajasuhteistaan sekä omaohjaajuudesta kiintymyssuhteena vaihtelivat todella paljon. Oli omaohjaajasuhteita, joissa nuorelle ei ollut väliä sillä, kuka hänen omaohjaajansa on, ja suhteita, joissa nuori oli niin kiintynyt omaohjaajaansa, että koki hänet hyväksi ystäväkseen ja pelkäsi omaohjaajasuhteen katkeamista.

Nuoren ja omaohjaajan välinen kiintymyssuhde on monien tekijöiden summa, johon vaikuttavat mm. nuoren aikaisemmat kokemukset ihmissuhteista sekä nuoren ja omaohjaajan välinen kohtaaminen. Myös omaohjaaja tuo suhteeseen oman historiansa ja ihmissuhdekokemuksensa (Tuovila 2001, 27). Nuorten kokemukset varhaisista ihmissuhteista määrittelevät sitä, suhtautuvatko he omaohjaajiin varautuneesti vai avoimesti (Tuovila 2001, 28). Omaohjaajasuhteessa nuorelle avautuu mahdollisuus läheiseen, korjaavaan suhteeseen, mutta samalla se voi aktivoida nuorella ne pelot, jotka liittyvät kiintymyskohteen menettämiseen, minkä takia nuoren voi olla vaikea ikään kuin antaa itselleen lupaa kiintyä omaohjaajaan (ks. Kuusinen 2000, 7).

Mielestäni muutaman nuoren kohdalla oli selkeästi nähtävissä se, että heidän oli vaikea – tai he eivät halunneet – päästää omaohjaajaa niin lähelle, että he voisivat todella kiin-

tyä häneen. Oli sellaisia nuoria, jotka olivat vetäneet rajan todella tiukalle, eivätkä tah-
toneet muodostaa omaohjaajan kanssa minkäänlaista suhdetta. Yksi näistä nuorista to-
tesikin omaohjaajista ”*ne on vaan työntekijöitä*” viitaten sillä ehkä mm. siihen, että
omaohjaajasuhde on vain väliaikainen ja katkeaa jossain vaiheessa joka tapauksessa, ja
näin ollen nuori ei näe omaohjaajasuhdetta vaivan ja luottamuksen arvoisena. Kiinty-
myksen muodostumisen tukemiseksi olisikin ensisijaisen tärkeää, että nuorella olisi sa-
ma omaohjaaja mahdollisimman pitkään. Eräällä haastateltavista nuorista omaohjaajat
olivat vaihtuneet todella usein, jolloin hänellä ei ole ollut mahdollisuutta muodostaa
omaohjaajaan turvallista ja pysyvää suhdetta (ks. Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 49).
Yksi nuorista taas oli omaohjaajasuhteen alussa antanut omaohjaajasuhteelle mahdolli-
suuden ja suhtautunut omaohjaajaan avoimesti, mutta pitkälti omaohjaajan muuttuneen
käytöksen vuoksi (ks. kappale 6.6) nuori on ikään kuin ”lyönyt jarrut päälle” ja nykyään
välttelee omaohjaajaansa.

Näiden nuorten kohdalla, jotka eivät ole kiintyneet omaohjaajaansa eivätkä pidä omaoh-
jaajaa heille tärkeänä, ei tässä tutkimuksessa pystytty selvittämään perimmäisiä syitä
sille, miksi kiintymystä ei ole päässyt muodostumaan. Kyse voi olla nuoren sisäisestä
suojautumiskeinosta, jolloin nuori on muodostanut ikään kuin suojamuurin, eikä yksin-
kertaisesti – tietoisesti tai tiedostamattomasti – päästä omaohjaajaa niin lähelle, että
kiintymystä pääsisi muodostumaan, jolloin suhde jää etäiseksi. Esimerkiksi sen nuoren
kohdalla, jonka omaohjaajasuhde sai hyvän alun, mutta kääntyi sitten pääläelleen, voi
syynä tosiaan olla omaohjaajan muuttunut käytös. Mutta voi myös olla, että omaohjaaja
on päässyt nuorta sen verran lähelle, että nuori on ikään kuin säikähtänyt ja suojatak-
seen itseään hylkäämiseltä sulkenut omaohjaajan yhtäkkiä kokonaan ulkopuolelle. Toi-
saalta kaikki ihmiset eivät muutenkaan kiinny toisiinsa, johtuipa se sitten henkilöiden
erilaisuudesta, heidän kokemuksestaan, etteivät he tule suhteessa ymmärretyksi tai jos-
takin muusta. Esimerkiksi yhden nuoren kohdalla, jolla on kaksi omaohjaajaa, on nuori
hyvinkin kiintynyt toiseen omaohjaajaan, mutta toisen kanssa tilanne on aivan päinvas-
tainen osittain sen takia, että he ovat niin erilaisia, eikä nuori koe tulevansa omaohjaajan
kanssa toimeen. Tämän kokemuksen taustalla vaikutti myös kokemus siitä, ettei nuori
tullut tässä omaohjaajasuhteessa kohdatuksi ja ymmärretyksi. Tätä asiaa käsittelen lisää
myöhemmin tässä luvussa (ks. s. 55, 57 ks. myös luku 5).

Omaohjaajasuhteessa kiintymyksen puuttumiseen voi myös vaikuttaa se, että nuoret,
jotka ovat varhaisessa kiintymyssuhteessaan omaksuneet välttelevän kiintymyssuhteen

mukaisen käyttäytymisstrategian, pyrkivät jatkuvasti miellyttämään omaohjaajaansa, jolloin omaohjaajasuhde jää pinnalliseksi (ks. Rautio 2004, 26). Nuoret ovat ehkä tottuneet siihen, ettei heidän tarpeisiinsa kuitenkaan vastata, joten he ovat oppineet tukahduttamaan omia tarpeitaan. Tällöin heidän voi olla vaikea ottaa omaohjaajaltakaan vastaan hellyyttä ja huolenpitoa. Tuovilan (2001, 37) mukaan nuoren olisi kuitenkin koettava omaohjaaja nimenomaan turvallisena, luotettavana ja huolta pitävänä aikuisena, jotta kokemukset omaohjaajasuhteissa voisivat olla eheyttäviä (ks. myös Lieberman & Van Horn 2004, 123).

Vaikkakin varhainen kiintymyssuhde ja sen vaikutukset kulkevat mukana läpi elämän, Sinkkosen ja Kallandin mukaan (2005, 9) varhaisen kiintymyssuhteen turvattomuus ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita sitä, ettei nuori voisi myöhemmin kiinnittyä johonkin toiseen ihmiseen turvallisesti. Haastattelemistani nuorista kaksi olivat niin kiintyneitä omaohjaajaansa, että pelkäsivät omaohjaajasuhteen katkeamista. Näissä omaohjaajasuhteissa vallitsi luottamus ja nuorten oli helppo lähestyä omaohjaajiaan ja osoittaa heille kaikenlaisia tunteita. Omaohjaajan ollessa poissa, nuoret olivat ahdistuneita ja heidän käytöksensä oli negatiivisempaa, kun taas omaohjaajan ollessa paikalla he viihtyivät lastenkodissa paremmin ja kokivat olonsa helpottuneiksi. Nuoren oli myös helppo näyttää omaohjaajilleen kaikenlaisia tunteita. Tunteiden näyttämisestä on hyvä muistaa se, että nuoren käyttäytyminen ja hänen osoittamat tunteet eivät välttämättä heijasta niitä tunteita, joita hän todellisuudessa tuntee (Rautio 2004, 27). Eräs haastattelemistani nuorista sanoikin, että hänen ollessa esimerkiksi surullinen tai pettynyt, näkyy se hänestä ulospäin uhkailuna.

Nämä omaohjaajasuhteet, joissa nuori oli kiintynyt omaohjaajaansa, olivat jatkuneet yli vuoden ajan, joten suhteella on ollut aikaa kasvaa ja kehittyä. Kuten aikaisemminkin olen tuonut esille pelkkä aika ei kuitenkaan riitä luottamuksen ja kiintymyksen muodostumiseen, vaan se on monien tekijöiden summa (ks. kappale 6.5). Kenties suhteen alussa nuoret olivat ikään kuin testanneet omaohjaajaansa ja vasta huomattuaan, että omaohjaaja pysyy ja kestää, he alkoivat luottaa omaohjaajaan (ks. Tuovila 2001, 28). Nuoret olivat päästäneet omaohjaajan lähelle ja antaneet itselleen luvan kiintyä. Uskon, että avainasemassa on ollut nuoren kokemus siitä, että omaohjaaja *ymmärtää* nuorta ja nuoren käyttäytymistä. Nuorten kiintymystä on todennäköisesti ollut myös tukemassa kokemus siitä, omaohjaaja on heille auktoriteetti ja he voivat luottaa omaohjaajan aikuisen asemaan (ks. Karppinen 2000, 17; Tuovila 2001, 36). Uskon myös, että näissä omaoh-

jaajasuhteissa nuoret ovat saaneet korvaavia ja korjaavia kokemuksia – tai ainakin näissä suhteissa on edellytykset niiden mahdollistumiselle. Nuoret kokivat omaohjaajan turvallisena ja luotettavana ja omaohjaajalla oli heidän elämässään suuri rooli ja merkitys.

Vastatessani toiseen tutkimuskysymykseen koskien omaohjaajuuden kehittämistä menetelmänä ja kiintymyssuhteen tarjoajana lukijan on hyvä muistaa, että minulla on asiasta vain nuorten näkökulma. Omaohjaajat olisivat todennäköisesti nostaneet eri asioita esille, sillä he näkevät asiat eri tavalla. Tarkoitukseni on kuitenkin tuoda nimenomaan nuorten ääntä ja heidän mielipiteitään kuuluviin.

Nuoret nostivat omaohjaajuuden kehittämiskohteiksi muutamia asioita, joista keskeisimmäksi muodostui nuorten ja heidän mielipiteiden kuunteleminen ja huomioon ottaminen. Nuoret toivoivat heidän mielipiteidensä huomioimista mm. omaohjaajan valinnassa, sillä kaikki eivät tule kaikkien kanssa toimeen. Kinnunen (1999, 88) kuitenkin huomauttaa, että omaohjaajasuhde on ensisijaisesti ammatillinen suhde, minkä vuoksi sitä ei pureta yhteensopimattomuuden vuoksi. Kyrönseppä ja Rautiainen (1993, 102) tuovat esille, että nuori kiintyy sellaiseen aikuiseen, joka suhtautuu häneen hyväntahtoisesti, ymmärtää häntä ja tyydyttää hänen tarpeitaan. Näin ollen nuoren on mahdollista kiintyä myös täysin sattumanvaraisesti valiutuneeseen omaohjaajaan. Jotta kiintyminen omaohjaajaan mahdollistuu, on omaohjaajan kuitenkin kiinnitettävä huomiota siihen, että hän syventyy nuoreen ja pyrkii ymmärtämään nuorta ja hänen käyttäytymistään. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 102.)

Näyttäisi siltä, että juurikin tämä ymmärtäminen – tai ehkä pikemminkin ymmärtämätömyys – nousi avainasemaan tässä omaohjaajuuden kehittämisessä (ks. taulukko 5). Niissä omaohjaajasuhteissa, joissa nuori ei ollut kiintynyt omaohjaajaan, oli usein kyse juurikin siitä, että nuori koki, ettei omaohjaaja ymmärrä häntä. Mikäli nuori kokee, ettei omaohjaaja luota häneen tai ymmärrä häntä ja hänen käytöstään, on silloin vaikeaa avautua ja päästää omaohjaajaa lähelle. Näin ollen omaohjaajuudessa tulisikin kiinnittää entistä enemmän huomiota siihen, että he todella paneutuvat nuoren kohtaamiseen (ks. luku 5 s. 33) häneen tutustumiseen ja kuuntelemiseen ja sitä kautta oppivat ymmärtämään nuorta ja näkemään nuoren todellisuus käyttäytymisen ja oireilun takana. Mikäli omaohjaajasuhteessa ei mahdollistu nuoren kiintyminen omaohjaajaan, jää omaohjaajuuden yksi keskeisimmistä tehtävistä täyttymästä, kun se ei kykene tarjoamaan nuorelle

korjaavia kokemuksia (ks. Simola 2012). Erityisesti omaohjaajasuhteen alkuvaiheessa, kun nuori testaa omaohjaajaa ja hänen kestävyytään, on tärkeää, että omaohjaaja kiinnittää huomiota siihen, miten hän reagoi nuoren aggressiiviseen käytökseen ja hänen tunteenpurkauksiinsa. Jos nuori sitten huomaa omaohjaajan kestävän ja pysyvän hänen provosoivasta käytöksestään huolimatta, voi hän sitten pikkuhiljaa alkaa luottaa omaohjaajaan ja alkaa sitä kautta myös eheytyä (Tuovila 2001, 28).

TAULUKKO 5. Johtopäätökset.

TEOREETTINEN VIITEKEHYS	KESKEISET TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET
Lapsen minäkuva omin ja omaohjaajan silmin <ul style="list-style-type: none"> Lapsen minäkuva rakentuu varhaisten kokemusten pohjalle Omaohjaajasuhteen pyrkimyksenä tukea lapsen minää 	<ul style="list-style-type: none"> Nuoret näkivät omaohjaajan silmin itsessään enemmän positiivisia piirteitä ⇒ omaohjaajat ovat onnistuneet tukemaan nuorten minää edes jollain lailla Tarvitaan aikaa ja omaohjaajilta pitkäjänteisyyttä, jotta nuoret saadaan omaksumaan ne positiiviset piirteet, jotka he nyt näkevät vain omaohjaajiensa kautta
Lapsen kohtaaminen, tarpeet ja kahdenkeskinen aika <ul style="list-style-type: none"> Lapsen aito kohtaaminen lisää ymmärrystä Lapsen tunteminen ja ymmärtäminen tukevat kiintymystä ⇒ edellytyksenä kahdenkeskinen aika! Tunteminen auttaa lapsen viestien ymmärtämisessä ⇒ lapsen tarpeet tulevat kuulluiksi 	<ul style="list-style-type: none"> Suurimmassa osassa kahdeksasta omaohjaajasuhteesta nuoret kokivat, ettei omaohjaaja ymmärrä heitä Kenelläkään ei ollut viikoittain etukäteen sovittua omaohjaaja-aikaa, jossa nuori ja omaohjaaja viettävät kahdenkeskistä aikaa <p>⇒ keskeinen omaohjaajuuden kehittämiskohde on nuoren ja omaohjaajan kahdenkeskinen aika</p> <p>⇒ lisäksi on panostettava aitoon kohtaamiseen ja läsnäoloon</p>
Turvallisuudentunne ja luottamus <ul style="list-style-type: none"> Omaohjaajan tehtävä luoda lapselle turvallisuuden tunnetta Luottamus tukee kiintymyksen muodostumista 	<ul style="list-style-type: none"> Vain kahdessa omaohjaajasuhteessa nuori koki voivansa todella luottaa omaohjaajaan Niissä omaohjaajasuhteissa, joissa nuori luotti omaohjaajaan, vallitsi myös kiintymys <p>⇒ Nuoren ja omaohjaajan välistä luottamusta on tuettava</p>

Kuten taulukosta (taulukko 5) käy ilmi, keskeisimmäksi omaohjaajuuden kehittämiskohteeksi muodostui omaohjaajan ja nuoren kahdenkeskinen aika. Olen jo aikaisemminkin todennut kahdenkeskisen ajan olevan sekä omaohjaajasuhteen että luottamuksen

ja kiintymyksen kannalta erittäin tärkeää (ks. esim. luku 5 sekä Tuovila 2001, 39). Olikin yllättävää, ettei kahdeksasta omaohjaajasuhteesta yhdessäkään vietetty viikoittain omaohjaaja-aikaa. Toki kaksi nuorista vietti omaohjaajan kanssa kahdenkeskistä aikaa omaohjaajan ollessa töissä, mutta sille ei ollut varattu erillistä aikaa, jolloin nuori tietäisi, että tämä tietty aika on varattu juuri häntä varten ja *vain* häntä varten, eikä sitä aikaa tule kukaan keskeyttämään. Tämä nousikin mielestäni ensisijaiseksi kehittämiskohteeksi, sillä jotta omaohjaajasuhde voisi tarjota nuorelle niitä korjaavia kokemuksia, joita hän tarvitsee, on välttämätöntä, että nuori ja omaohjaaja voivat viettää aikaa kahden kesken. Niin suhteen muodostuminen, nuorten tuntemaan oppiminen kuin luottamuksen ja kiintymyksen syntyminenkin edellyttävät kahdenkeskistä aikaa. Kuten tutkimustuloksista nousi esille aika yksinään ei kuitenkaan riitä luottamuksen ja kiintymyksen muodostumiseen (ks. kappale 6.5). Jotta nuori voi alkaa kiintyä omaohjaajaan, tarvitsee hän kokemuksen siitä, että hän tulee kohdatuksi ja hänen tarpeensa huomioiduiksi. On tärkeää, että omaohjaaja on aidosti läsnä ja osoittaa empaattisuutta nuorta kohtaan (ks. Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 102). Kaikki nämä tekijät yhdessä mahdollistavat korvaavat ja korjaavat kokemukset, joiden tarjoaminen on yksi omaohjaajuuden keskeisimmistä tehtävistä.

8 POHDINTA

Yksi opinnäytetyön osa-alueista on pohtia ja arvioida opinnäytetyöprosessia ja sen kulua. Tässä luvussa keskitynkin arvioimaan opinnäytetyöni onnistuneisuutta ja niin ikään sen tuomia haasteita sekä tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä. Pohdin myös omaa ammatillista kasvuani ja opinnäytetyöni antia työelämään sekä opinnäytetyöni pohjalta nousseita jatkotutkimustarpeita.

8.1 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Arvioitaessa kvantitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta, puhutaan usein validiteetin ja reliabiliteetin käsitteistä. Validiteetilla tarkoitetaan sitä, että tutkimuksessa on tutkittu sitä, mitä on luvattu, kun taas reliabiliteetti tarkoittaa tutkimustulosten toistettavuutta. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa näiden käsitteiden käyttöä on kuitenkin kritisoitu, sillä ne ovat syntyneet vastaamaan nimenomaan määrällisen tutkimuksen tarpeisiin. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 136.)

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija itse on tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline, jolloin laadullisen tutkimuksen lähtökohtana onkin tutkijan avoin subjektiviteetti. Pääasiallinen luotettavuuden kriteeri kvantitatiivisessa tutkimuksessa onkin tutkija itse, minkä vuoksi luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. (Eskola & Suoranta 1998, 211.) Validiteetin ja reliabiliteetin käsitteiden sijaan laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa puhutaan uskottavuuden, siirrettävyyden, riippuvuuden ja vahvistuvuuden/vahvistettavuuden käsitteistä. (Eskola & Suoranta 1998, 212–213; Tuomi & Sarajärvi 2011, 138–139.)

Uskottavuudella luotettavuuden kriteerinä tarkoitetaan sitä, että tutkijan on tarkistettava vastaavatko hänen tekemänsä johtopäätökset ja tulkinnat tutkittavien käsityksiä. Käytännössä tämän tarkistaminen on kuitenkin haasteellista, sillä tutkittavat voivat olla sokeita omalle kokemukselleen tai tilanteelleen, jolloin tutkimuksen uskottavuutta ei voida lisätä sillä, että tutkimustulokset vietäisiin tutkittavien arvioitaviksi. (Eskola & Suoranta 1998, 212.) Tutkimukseni uskottavuutta lisää myös se, että käytin aineistonhankintamenetelmänä teemahaastattelua, joka mahdollistaa tutkittavien äänen kuuluviin

tulemisen. Haastattelutilanteissa pyrin olemaan mahdollisimman objektiivinen. Kaikkien haastateltavien kanssa kävin läpi kaikki ennalta suunnittelemani teema-alueet. Pohdin myös, miten kysymysteni asettelu mahdollisesti vaikutti haastateltavien vastauksiin ja otin sen huomioon aineistoa analysoidessani. Nauhurin käyttö haastattelutilanteissa mahdollisti sen, että pystyin keskittymään haastattelutilanteisiin intensiivisesti ilman, että minulta jäi mitään huomaamatta.

Tutkimukseni luotettavuutta lisää myös se seikka, että kolmella haastateltavista nuorista oli kaksi omaohjaajaa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että viiden omaohjaajasuhteen sijaan tutkittavia omaohjaajasuhteita olikin kahdeksan, mikä loi aineistostani suunniteltua suuremman. Sen vuoksi sain aiheesta paljon kattavamman aineiston, mikä on omiaan lisäämään tutkimukseni uskottavuutta.

Siirrettävyys puolestaan tarkoittaa sitä, että tutkimustulokset ovat siirrettävissä tutkimuskontekstin ulkopuoliseen vastaavaan kontekstiin (Parkkila, Välimäki & Routasalo 2000 teoksessa Tuomi & Sarajärvi 2011, 138). Eskolan ja Suorannan (1998, 212–213) mukaan siirrettävyys on mahdollista tietyin ehdoin, vaikka yleistykset eivät ole sosiaalisesta monimuotoisuudesta johtuen mahdollisia. Itse katson, ettei tutkimukseni tuloksia voi suoralta kädeltä yleistää, sillä tutkimuksen kohteena ovat vuorovaikutussuhteisiin perustuvat kokemukset ja jokainen vuorovaikutussuhde on ainutkertainen. Vaikka kaikissa kahdeksassa omaohjaajasuhteessa nuoret kokivat, että heidän omaohjaajansa välittivät heistä ja heidän asioistaan sekä olivat rohkaisevia, ei voida sanoa, että niin olisi kaikissa muissakin omaohjaajasuhteissa.

Eskolan ja Suorannan (1998, 213) mukaan vahvistuvuudella tarkoitetaan sitä, että tehdyt tulkinnot saavat tukea toisista vastaavaa ilmiötä tutkineista tutkimuksista. En löytänyt tutkimusta, joka olisi tutkinut täysin samaa ilmiötä kuin mitä itse tutkin, mutta esimerkiksi Viitasen ja Riekin tutkimuksessa, jossa tutkittiin omaohjaajuutta nuorten näkökulmasta, löytyi paljon yhteneväisiä tutkimustuloksia oman tutkimukseni kanssa. Raportoimalla tutkimustani ja tutkimusprosessiani mahdollisimman seikkaperäisesti, pyrin siihen, että lukija pystyy seuraamaan päättelyäni ja sitä kautta arvioimaan tutkimustuloksia ja näin ollen varmistumaan tutkimukseni vahvistettavuudesta sekä riippuvuudesta eli siitä, että tutkimus on toteutettu opinnäytetyötä yleisesti ohjaavin periaattein (Parkkila ym. 2000 teoksessa Tuomi & Sarajärvi 2011, 138–139).

Tutkimuksen luotettavuuden toinen puoli on eettisyys ja hyvää tutkimusta ohjaakin eettinen sitoutuneisuus (Tuomi & Sarajarvi 2011, 127). Käydessäni tapaamassa nuoria ennen haastattelujen toteutusta, kerroin heille, ettei heidän itsensä tai myöskään heidän omaohjaajiensa henkilöllisyydet tule käymään mistään ilmi, ja kaiken haastatteluaineiston lupasin pitää vain omassa käytössäni ja tuhota tutkimuksen valmistuttua. Heidän anonymiteettiään turvaa myös se seikka, että haastateltavia oli kolmesta eri lastenkodista, eikä tutkimuksesta käy ilmi, mitkä lastenkodit olivat tutkimuksessa mukana. Myös yksityisten tahojen tutkimusluvut (liite 2) on myönnetty sillä perusteella, etteivät tutkittavien henkilöllisyydet ole tutkimuksesta pääteltävissä.

8.2 Opinnäytetyö prosessina

Opinnäytetyötyöskentelyn kautta harjaannutetaan työelämän kannalta tärkeitä taitoja. Esimerkiksi ongelmanratkaisu-, argumentaatio- ja päättelytaidot kehittyvät opinnäytetyöprosessin aikana. Lisäksi tavoitteellinen suunnittelu, prosessinomainen työskentely sekä itsereflektion ja itsekritiikin taidot harjaantuvat. Opinnäytetyö on myös hyödyllinen silta opiskelun ja työelämän välille, sillä opinnäytetyö toteutetaan usein tehden yhteistyötä työelämätahon kanssa. Se antaa myös valmiuksia oman ammatillisuuden ja erityisosaamisen kehittämiseen ja on näin ollen oivallinen ammatillisen kasvun väline. (Hakala 2000, 8–9.)

Opinnäytetyöprosessi on ollut hyödyllinen ja opettavainen, minkä aikana olen saanut siirtyä ammatillisuuden näkökulmasta katsottuna ikään kuin lapsen kengistä aikuisen kenkiin – opiskelijasta on kasvanut ammattilainen. Ammatillinen kasvu toki jatkuu ja syvenyy työelämässä, mutta noin vuoden kestäneen opinnäytetyöprosessin aikana olen saanut nähdä itsessäni monenlaista kasvua ja kehitystä sosiaalialan ammatillisuuden näkökulmasta.

Opinnäytetyötä tehdessä erityisesti pitkäjänteinen työote ja suunnitelmallisuus ovat kehittyneet. Kuten mainitsinkin, prosessi on kestänyt noin vuoden verran, ja alusta asti on täytynyt osata hahmottaa opinnäytetyön kokonaisuus alkaen suunnittelusta. Alkuvaiheessa tutkimusaihetta miettiessä sain rajattua aiheen siten, etten joutunut aihetta muuttamaan tai muokkaamaan missään vaiheessa. Opinnäytetyöprosessin pituudesta johtuen motivaation ylläpitäminen ja stressinsietokyky ovat olleet ajankohtaisia. Aihe on tosin

ollut niin kiinnostava, että työinto on säilynyt koko ajan. Samanaikaisesti jatkuvasti työelämässä olleena on pakko ollut oppia työskentelemään paineen alla ja sietämään keskeneräisyyttä. Toisaalta tämä kaikki on opettanut pitämään omasta hyvinvoinnista ja jaksamisesta huolta, jotka ovat erityisesti lastensuojelukentällä työskennellessä ensisijaisen tärkeitä taitoja. Opinnäytetyön tekemistä edisti myös alussa tarkasti tehty tutkimussuunnitelma, jonka mukaan oli helppo edetä tutkimusta tehdessä.

Tavoitteenani oli saada opinnäytetyöstäni työelämän kannalta käyttökelpoinen, jonka kautta omaohjaajat voisivat saada ideoita siitä, kuinka omaohjaajuutta voisi kehittää kiintymyssuhteen tarjoajana. Mielestäni onnistuin saamaan opinnäytetyöstä työelämää palvelevan, sillä se tuo nuorten ääntä ja heidän näkökulmiaan ja toiveitaan esille. Tutkimukseni pohjalta nousi kuitenkin tarpeelliseksi saada tutkimustuloksia siitä, mitkä ovat ne käytännön keinot, joilla nuoren ja omaohjaajan suhdetta ja luottamuksen ja kiintymyksen muodostamista voidaan tukea. Näin omaohjaajilla olisi konkreettisia keinoja omaohjaajasuhteen tukemiseen. Olisi mielenkiintoista myös tietää, kuinka paljon esimerkiksi Theraplayta käytetään lastenkodeissa ja kuinka paljon työyhteisössä omaohjaajia tuetaan omaohjaajasuhteen muodostamisessa. Haapsaaren ja Pasasen (2007) opinnäytetyön ja Jouppilan (2007) pro gradu -tutkielman tutkimustulosten sekä oman opinnäytetyöprosessini perusteella heräsi myös kysymys siitä, kuinka paljon omaohjaajat tietävät kiintymyssuhteen ja korjaavien kokemusten merkityksestä lastensuojelunuorten elämässä ja kiintymyssuhdehäiriöisten lasten hoitamisesta.

Tarkastellessani omaa työtäni kriittisesti, nousi esiin myös asioita, joita olisin voinut tehdä toisin. Jo haastatteluja litteroidessani huomasin, että olisin voinut kysyä monia muitakin kysymyksiä, jotta olisin saanut aineistostani rikkaampaa. Ruusuvuoren ym. (2010, 9) mukaan tällainen tilanne on kuitenkin varsin yleinen tutkijoiden keskuudessa. Haasteeksi haastatteluja tehdessä nousi myös se, kuinka saada houkuteltua nuori vastaamaan tarpeeksi laajasti esittämättä kuitenkaan liikaa tarkentavia kysymyksiä, jotka voivat ohjata nuoren vastauksia. Lisäksi olisi ollut mielenkiintoista tehdä havaintoja siitä, vaikuttaako nuoren ikä jotenkin omaohjaajasuhteeseen. Nyt kaikki haastateltavat olivat 16–17-vuotiaita. Olisi ehkä ollut hyvä etsiä tutkittavien joukkoon myös joku 12–13-vuotias ja verrata hänen vastauksiaan sitten vanhempien nuorten vastauksiin.

Alun perin tarkoitukseni oli käydä tutkimuksen valmistuttua henkilökohtaisesti vierailemassa vielä jokaisessa tutkimukseeni osallistuneessa lastenkodissa ja kertoa tutki-

muksen kulusta ja keskeisistä tutkimustuloksista sekä omaohjaajille että nuorille itselleen. Aikataulujen puitteissa se ei kuitenkaan onnistunut. Kutsuin kuitenkin jokaisesta lastenkodista edustajia – niin nuoria kuin henkilökuntaakin – kuuntelemaan opinnäytetyöni esitystä. Lisäksi lähetin valmiin opinnäytetyön jokaiseen lastenkotiin luettavaksi. Tein myös näiden kolmen lastenkodin seinälle laitettavaksi pienet julisteet, joissa näkyvät keskeiset tutkimustulokset (ks. liite 3). Näin tutkimustulokset ovat konkreettisesti nähtävillä ja muistuttamassa omaohjaajia siitä, mihin heidän tulisi tämän tutkimuksen valossa kiinnittää työssään huomiota.

Koen, että opinnäytetyöni on tehty tärkeästä aiheesta ja voi olla antamassa eväitä ja näkökulmia työelämään. Itselleni työn tekeminen on ollut iso prosessi sekä henkilökohtaisen että ammatillisen kasvun näkökulmasta. Uskon, että olen saanut opinnäytetyöni tekemisen kautta paljon uutta osaamista ja oma ammatti-identiteettini on saanut vahvistua. Opinnäytetyöprosessin kautta olen myös saanut itsekkin ymmärtää omaohjaajasuhteen tärkeyttä ja korjaavien kokemusten merkitystä entistä enemmän. Myös ajatukseni siitä, minkälaista työtä tulevaisuudessa haluan tehdä, ovat selkiytyneet. Toivon, että työni kautta myös muut sosionomit ja lastensuojelukentällä työskentelevät ammattilaiset voisivat saada omaan työskentelyyn uudenlaista intoa.

TULEVAISUUS TÄNÄÄN

Lapsi, jota arvostellaan, oppii tuomitsemaan.

Lapsi, jota kohdellaan vihamielisesti, oppii tappelemaan.

Lapsi, jolle nauretaan, tulee araksi.

Lapsi, jonka käsketään hävetä, tuntee syyllisyyttä.

Jos lasta kohdellaan kärsivällisesti, hänestäkin tulee kärsivällinen.

Jos lasta rohkaistaan, hän saa itseluottamusta.

Jos lasta kiitetään, hän oppii arvostamaan muita.

Jos lasta kohdellaan oikeudenmukaisesti,

hänestä tulee oikeudenmukainen.

Jos lapsi saa kokea turvallisuutta, hänestä tulee luottavainen.

Jos lasta arvostetaan, hän oppii kunnioittamaan itseään.

Hyväksyvässä ja lämpimässä ilmapiirissä kasvanut lapsi

oppii löytämään rakkautta muualtakin.

Dorothy Law Holte

LÄHTEET

- Ainsworth, M., Blehar, M., Waters, E. & Wall, S. 1978. Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Becker-Weidman, A. 2008. Vuorovaikutteinen kehityopsykoterapia: teoria. Teoksessa Becker-Weidman, A. & Shell, D. (toim.) *Auta lasta kiintymään. Vuorovaikutteinen kehityopsykoterapia traumaperäisen kiintymyshäiriön hoidossa*. Suom. Ritanen, L. Tampere: PT-kustannus, 37–76.
- Bowlby, J. 1979. The making and breaking of affectional bonds. London: Tavistock Publications.
- Bretherton, I. 1996. Internal working models of attachment relationships as related to resilient coping. Teoksessa Noam, G. G. & Fischer, K. W. (toim.) *Development and vulnerability in close relationships*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 3–27.
- Haapsaari, H. & Pasanen, T. 2007. Lastenkodin omahoitajan kiintymyssuhteen rajojen asettajina. Sosiaalialan koulutusohjelma. Sosiaalipedagogisen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehto. Lahden ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Hakala, J. T. 2000. Opinnäyte luovasti. Kehittämisen ja tutkimustyön opas. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Hautamäki, A. 2005. Kiintymyssuhdeteoria – teoria yksilön kiin(nit)tymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. 1.-4. painos. Helsinki: WSOY, 13–66.
- Hinshaw-Fuselier, S., Heller, S. S., Parton, V. T., Robinson, L. & Boris, N. W. 2004. Trauma and attachment. The case for disrupted attachment disorder. Teoksessa Osofsky, J. D. (toim.) *Young children and trauma. Intervention and treatment*. New York: The Guilford Press, 47–68.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2004. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. 6., uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Isokorpi, T. 2008a. Napit vastakkain. Riidat, rajat ja ratkaisut. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Isokorpi, T. 2008b. Pää pyörällä. Kaaoksesta rauhoittumiseen ja aitoon läsnäoloon. Jyväskylä: PS-kustannus.

Jouppila, T. 2007. Lapsen kiintymys lastensuojeluprosessissa. Sosiaalityöntekijä kiintymyssuhteen asiantuntijana? Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Pro gradu –tutkielma.

Kalland, M. 2005. Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. 1.-4. painos. Helsinki: WSOY, 198–233.

Karppinen, S. 2000. Lapsen henkilökohtainen hoito ja huolenpito lastensuojelulaitoksessa: omahoitajamenetelmä. Teoksessa Tervonen-Arnkil, K. (toim.) Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. 2. painos. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 16. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy, 14–20.

Kinnunen, S. 1999. Lasten psykiatrinen osastohoito. Teoksessa Sinkkonen, J. & Pihlaja, P. (toim.) Ulos umpikujasta. Miten auttaa tunnehäiriöistä lasta? Porvoo: WSOY, 73–93.

Kirmanen, T. 2000. Lapsi ja pelko. Sosiaalipsykologinen tutkimus 5-6-vuotiaiden lasten peloista ja pelon hallinnasta. Kuopion yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Väitöskirja.

Koskinen, M. 2011. Sai olla kahdestaan. Vuorovaikutusleikkiryhmä osana lastensuojelulaitoksen omaohjaajatyöskentelyä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Kuusinen, K-L. 2000. Terapiasuhde ja emotionaalinen säätely kiintymyssuhdeteorian näkökulmasta. Teoksessa Kuusinen, K-L. (toim.) Kognitiivinen psykoterapia ja kiintymyssuhdeteoria. Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisu 4. Jyväskylä: Yliopistopaino, 1–27.

Kyrönseppä, U., Rautiainen, J-M. & Airio, T. 1990. Omahoitajamenetelmä. Omahoitaja lapsen kasvun tukijana laitoshoidossa. Hoito- ja kasvatusprosessi ja sen arviointi Naalakallion vastaanottokodissa. Lastensuojelun laitoshuollon neuvottelukunnan julkaisuja 3. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

Kyrönseppä, U. & Rautiainen, J-M. 1993. Lapsi laitoksessa. Porvoo: WSOY.

Lagerbland, A. 2008. Tryggare kan barnen vara. Svenska dagbladet. Julkaistu 11.11.2008. Päivitetty 2.12.2008. Luettu 4.11.2012.

http://www.svd.se/nyheter/idagsidan/barn-och-unga/tryggare-kan-barnen-vara_961137.svd

Lahdenperä, P. & Pesonen, T. 1994. Hoitotyön sisällön muutos dokumentaation kautta tarkasteltuna käyttäytymishäiriöisten lasten osastohoidon kehittämisprojektissa. Teoksessa Lahdenperä, P. & Moilanen, R. 1996. (toim.). Vimmaus, pammaus, hinnaus ja hallaus: Käyttäytymishäiriöisten lasten psykiatrisen hoidon kehittämisprojektin loppuraportti. Joensuu: Pohjois-Karjalan Sairaanhoidopiirin kuntayhtymä, 58–98.

Lieberman, A. F. & Van Horn, P. 2004. Assessment and treatment of young children exposed to traumatic events. Teoksessa Osofsky, J. D. (toim.) Young children and trauma. Intervention and treatment. New York: The Guilford Press, 111–138.

Mattila, K-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Metsämuuronen, J. 2000. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia –sarja 4. Vöru: Jaabes OÜ.
- Mäkelä, J. & Vierikko, I. 2004. Kuinka yhteys löytyy? Vuorovaikutusterapia huostaanotettujen lasten hoidon tukena. Raportti Theraplay-projektista SOS-lapsikylissä 2001-2004. Espoo: SOS-Lapsikylä ry.
- Mäki-Opas, A. 1999. Murtuneet siivet – auttamisen ja muuttumisen mahdollisuudet. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Nyman, S., Nantö, L. & Sandroos, A. 2000. Kiintymysmallien kehitys Patricia Crittendenin mukaan. Teoksessa Kuusinen, K-L. (toim.) Kognitiivinen psykoterapia ja kiintymyssuhdeteoria. Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisu 4. Jyväskylä: Yliopistopaino, 28–42.
- Parkkila, M., Välimäki, M. & Routasalo, P. 2000. Kuvaileva tutkimus pitkäaikaisessa laitoshoidossa olevan potilaan yksinäisyydestä. Hoitotiede 12, 26–35.
- Punamäki, R-L. 2005. Kiintymyssuhteen ja traumaattisen kokemuksen yhteys. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. 1.-4. painos. Helsinki: WSOY, 174–197.
- Rautio, P. 2004. ”Kyllä se varmaan silleen välittää...” – kiintymyssuhdehaastattelu välineenä sijoitetun lapsen kuulemisessa. Lapin yliopisto. Lisensiaatin tutkimus.
- Reinikainen, S. 2009. Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 224. Väitöskirja.
- Ruusuvuori, J. 2010. Litteroiijan muistilista. Teoksessa Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 424–431.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Simola, P. Näin lastenkodissa kasvaneet pärjäävät elämässä. 25.7.2012. Studio55.fi. Luettu 16.8.2012.
<http://www.studio55.fi/lahipiirivoimavarana/artikkeli.shtml/1583537/nain-lastenkodissa-kasvaneet-parjaavat-elamassa>
- Sinkkonen, J. 1999. Lapsen psyykkinen kehitys. Teoksessa Sinkkonen, J. & Pihlaja, P. (toim.) Ulos umpikujasta. Miten auttaa tunnehäiriöistä lasta? Porvoo: WSOY, 15–34.
- Sinkkonen, J. 2001. Lapsen puolesta. Helsinki: WSOY.
- Sinkkonen, J. 2004. Kiintymyssuhdeteoria – tutkimuslöydöksistä käytännön sovelluksiin. Lääketieteellinen Aikakausikirja Duodecim 15/2004, 1866-1873.

Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) 2005. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. 1.-4. painos. Helsinki: WSOY.

Sosiaaliportti. Lastensuojelun käsikirja. Lastenkoti, nuorisokoti. Luettu 15.8.2012. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/muodot/lastensuojelulaitokset/lastenkoti/>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 8., uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Tuovila, P. 1998. Trauma, muisti ja dissosiaatio. Referaatti Bessel A, van der Kolkin seminaarista 17.-18.9.1998. Kasper 4/1998. Tampere: Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto Ry, 12-16.

Tuovila, P. 2001. Eheänä elämään. Lastenkoti korjaavana kokemuksena. Projektiraportti. Tampere: Suomen kasvatus ja perheneuvontaliitto Ry.

Viitanen, P. 2007. Theraplay-vuorovaikutusterapia sijoitettujen lasten kehityksen tukena. Kehitys- ja kasvatopsykologian erikoistumiskoulutus. Jyväskylän yliopisto. Lissensaatintutkimus.

Viitanen, T. & Riekk, V. 2010. Omaohjaajamenetelmä nuorisokodissa – nuorten näkökulmasta. Sosiaalialan koulutusohjelma. Laurea – ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

LIITTEET

1(2)

Liite 1. Haastatteluteemat

1. Nuoren käsitys omaohjaajuudesta ja sen kehittämistarpeista
  - Mitä omaohjaajuus nuoren mielestä tarkoittaa?
  - Mikä on omaohjaajan rooli ja mitkä ovat omaohjaajan tehtävät?
  - Mitä kehitettävää omaohjaajuudessa on?
  - Mitä omaohjaajan tulisi tehdä toisin?
2. Nuoren minäkuva omin ja omaohjaajan silmin
  - Millaisena nuori näkee itsensä?
  - Millaisena nuori ajattelee omaohjaajan näkevän hänet?
3. Nuoren kuva omaohjaajastaan
  - Miten nuori kuvailee omaohjaajaa?
  - Mitä ihailtavia/negatiivisia piirteitä omaohjaajassa on?
4. Nuoren ja omaohjaajan kahdenkeskinen aika
  - Kuinka usein nuori ja omaohjaaja viettävät aikaa kahdestaan?
  - Mitä he tekevät yhdessä?
  - Minkälaiset hetket omaohjaajan kanssa ovat kaikkein kivoimpia/tyhmimpiä?
5. Nuoren luottamus omaohjaajaan
  - Minkälaisista asioista nuori juttelee omaohjaajan kanssa? Kertooko hän myös henkilökohtaisista asioista?
  - Minkälaisissa asioissa nuori kysyy neuvoa omaohjaajaltaan?
  - Tunteiden osoittaminen
  - Nuoren kokemus siitä, voiko hän luottaa omaohjaajaansa ja olla oma itsensä omaohjaajan seurassa

(jatkuu)

6. Nuoren suhde omaohjaajaan verrattuna suhteeseen muihin työntekijöihin
- Miten suhde omaohjaajaan eroaa suhteesta muihin työntekijöihin?
  - Mitä eroa on niillä päivillä kun omaohjaaja on paikalla tai kun hän ei ole?
  - Mitä muutoksia omaohjaajasuhteessa on tapahtunut verrattaessa suhteen alkua nykyhetkeen?

Liite 2. Tutkimuslupa

TUTKIMUSLUPA

Annan luvan Heidi Välimäelle toteuttaa opinnäytetyöhön liittyvän haastattelun sillä edellytyksellä, että tutkimukseen osallistuvien henkilötietoja ei julkaista eivätkä henkilöllisyydet ole tutkimuksesta pääteltävissä. Kaikki paperit, joista osallistuvien henkilöllisyys voi käydä ilmi, on pidettävä sivullisilta salassa ja tuhottava tutkimuksen valmistuttua.

Paikka ja aika:

Allekirjoitus:

LASTENKOTINUORTEN KOKEMUKSIA OMAOHJAAJUDESTA KIINTYMYSSUHTEENA

KIINTYMYSSUHDETTA TUKEVA OMAOHJAAJUUS

- Lapsen minäkuva rakentuu varhaisten kokemusten pohjalle
- Lapsen aito kohtaaminen, tunteminen ja ymmärtäminen tukevat luottamuksen syntymistä ja kiintymystä
  - Kokemus turvallisuudesta eheytyksen edellytyksenä

OMAOHJAAJASUHDE

- pyrkimyksenä vastata lapsen tarpeisiin, tukea lapsen minää ja tarjota korjaavia kokemuksia

NUORI

**OMA-
OHJAAJA**

- suhteen muodostuminen, nuorten tuntemaan oppiminen, luottamuksen ja kiintymyksen syntyminen edellyttävät kahdenkeskistä aikaa

- Suurimmaksi osaksi nuoret kokivat, ettei omaohjaaja ymmärrä heitä
- Nuoret näkivät omaohjaajan silmin itsessään enemmän positiivista
- Kenelläkään ei ollut viikoittain etukäteen sovittua omaohjaaja-aikaa, jossa nuori ja omaohjaaja viettävät kahdenkeskistä aikaa
- Kahdeksasta omaohjaajasuhteesta kahdessa nuori luotti omaohjaajaan

TUTKIMUSTULOKSET

KEHITTÄMISKOHTEET

- Nuoren ja omaohjaajan kahdenkeskiseen aikaan panostettava
  - tukee luottamusta ja kiintymystä
  - omaohjaaja oppii tuntemaan nuorta paremmin, jolloin ymmärrys lisääntyy
  - korjaavat kokemukset mahdollistuvat
- Kahdenkeskinen aika ei yksinään riitä, vaan luottamuksen ja kiintymyksen muodostuminen edellyttävät aitoa kohtaamista, empaattista läsnäoloa ja kuuntelemisen taitoa